

Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ННІ професійної освіти та технологій

Кафедра професійної освіти
та безпеки життєдіяльності

**МЕТОДИКА КОНТРОЛЮ, ПЕРЕВІРКИ Й ОЦІНКИ НАВЧАЛЬНИХ
ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ В ЗПТО**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «магістр»
спеціальність: 015.38 Професійна освіта (Транспорт)

Виконав: студент 63 групи
Волощук Андрій Васильович

Керівник: д. пед. н., професор
Ребенок Вадим Михайлович

Допущено до захисту

_____ завідувач кафедри
(підпис)

_____ (дата)

Чернігів – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСІВ ПЕРЕВІРКИ Й ОЦІНКИ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ В ЗПТО.....	6
1.1. Історія розвитку проблематики оцінювання навчальних досягнень учнів в ЗПТО.....	6
1.2. Оцінювання навчально-пізнавальної діяльності учнів в ЗПТО.....	14
Висновки до першого розділу	24
Список використаних джерел до першого розділу.....	27
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ В ЗПТО.....	29
2.1. Система оцінювання навчальної активності учнів.....	29
2.2. Форми та методи комплексної перевірки знань учнів в ЗПТО.....	37
2.3. Методика використання оцінювальних досягнень успішності учнів в ЗПТО.....	47
Висновки до другого розділу.....	55
Список використаних джерел до другого розділу	58
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ В ЗПТО.....	60
3.1. Експериментальна система оцінювання успішності учнів в ЗПТО.....	60
Висновки до третього розділу	74
Список використаних джерел до третього розділу.....	76
ВИСНОВКИ.....	78
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Перевірка й оцінювання знань, умінь та навичок учнів ЗПТО є важливими структурними складовими освітнього процесу і, відповідно до принципів систематичності, послідовності та міцності навчання, повинні здійснюватися протягом усього навчального року.

Актуальність проблеми оцінювання пов'язана з досягненнями останнім часом певних успіхів у реалізації практичної ролі професійно-технічної освіти, завдяки чому розширилися рамки оцінювання, зросли можливості позитивного впливу на освітньо-виховний процес, виникли умови щоб раціоналізувати оцінювання як складову цього процесу.

Процес оцінювання рівня сформованості інформаційних та комунікаційних компетентностей учнів, викладачів та керівників закладів професійно-технічної освіти (ЗПТО) є стратегічним завданням освітніх систем європейських країн. У цьому контексті Україна, яка взяла курс на євроінтеграцію та нову реформу професійно-технічної освіти, будує освітню стратегію навчання за європейськими стандартами.

Кожна держава доручає своїм ЗПТО забезпечити набуття учнями ключових компетенцій принаймні на рівні, визначеному державними стандартами. Просто навчати студентів недостатньо; ЗПТО має продемонструвати зацікавленим сторонам, зокрема державним і місцевим органам влади, батькам і самим учням, що учні дійсно доклали максимум зусиль для вивчення освітніх програм і досягли рівня ключових компетентностей, необхідних для повноцінного життя в сучасному світі. Надійне та ефективне оцінювання прогресу учнів має вирішальне значення для визначення успішності як окремих учнів, так і системи оцінювання в цілому, адже його можна використати для підвищення якості освіти та освітньої діяльності.

Важливою умовою підвищення ефективності освітньо-виховного процесу є регулярне отримання вчителем об'єктивної та реальної інформації про процес навчально-пізнавальної активності учнів. Дану інформацію вчитель отримує під час контролю за навчально-пізнавальною діяльністю учнів.

Під контролем розуміють виявлення, констатацію та оцінку знань учнів, тобто визначення обсягу, рівня та якості засвоєння навчального матеріалу, а також виявлення успіхів у процесі навчання, або ж прогалин у знаннях, уміннях і навичках окремих учнів всієї групи. Метою даного контролю є внесення необхідних коректив у освітній процес, удосконалення його змісту, методів, засобів та форми організації.

Основним завданням контролю є встановлення рівня правильності, обсягу, глибини та обґрунтованості засвоєних учнями знань, отримання інформації про характер пізнавальної діяльності, а також про рівень активності і самостійності учнів у навчанні, та визначення ефективності методів, форм і методів їх навчання.

Перевірка знань – це форма педагогічного контролю за навчальною діяльністю учнів. Враховуючи, що основне навчальне завдання викладача-забезпечити засвоєння учнями всього програмного обсягу знань, то стає зрозумілим, що спеціальну перевірку знань не можна скасовувати. Причому вона повинна бути організована таким чином, щоб достовірні знання розкривалися якомога глибше і повніше.

Саме тому контроль і оцінювання знань, умінь та навичок учнів є важливою та необхідною складовою навчання і включає систематичний контроль викладача за ходом навчання на всіх етапах освітнього процесу в ЗПТО.

Мета роботи: визначити особливості контролю, перевірки та оцінювання.

Виходячи з мети дослідження поставлено такі *завдання:*

- проаналізувати наукові джерела з даної проблеми;
- розкрити методичні особливості організації та використання оцінювання навчальних досягнень учнів в ЗПТО;

– визначити та обґрунтувати основні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів в ЗПТО;

– експериментально перевірити систему оцінювання навчальних досягнень учнів в ЗПТО.

Об’єкт дослідження: види і форми контролю, перевірки та оцінювання навчальних досягнень учнів в ЗПТО.

Предмет дослідження: особливості контролю, оцінювання та перевірки знань учнів закладів професійно-технічної освіти.

Для розв’язання поставлених завдань дослідження використовувалися наступні *методи*:

– теоретичний: аналіз науково-методичної літератури та психолого-педагогічної літератури; вивчення програмної та інструктивної методичної документації навчальних закладів;

– емпіричні: спостереження; діагностика стану знань учнів, бесіда, тестування, проведення педагогічного експерименту; методи математичної статистики.

Теоретичне значення проведеного дослідження спрямоване на процес вивчення психологічних процесів впливу оцінки на мотивацію учня, а також більш глибокого розкриття проблеми об’єктивного контролю та перевірки рівня знань учня.

Практичне значення спрямовується на те, що всі результати та висновки, які були отримані в результаті роботи, можуть бути використані для покращення освітнього процесу в ЗПТО, здійснення об’єктивного контролю, проведення оцінювання згідно рівня досягнень учнів.

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (69 найменування) та трьох додатків. Робота містить 2 рисунки та 4 таблиці. Загальний обсяг роботи – 84 сторінки, з них 76 – основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСІВ ПЕРЕВІРКИ Й ОЦІНКИ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ В ЗПТО

1.1. Історія розвитку проблематики оцінювання навчальних досягнень учнів в ЗПТО

Однією з найбільш актуальних проблем у сфері педагогіки залишається проблема оцінної діяльності. Адже процес оцінювання та різні способи підходу до нього ніколи не залишали осторонь увагу батьків, а також психологів та, безпосередньо, педагогів.

Проблема оцінювання як невід'ємної складової контролю навчальних досягнень учнів завжди викликала і продовжує викликати інтерес серед викладачів-практиків і науковців. Провідною думкою величезної кількості праць другої половини ХХ століття, що були присвячені оцінюванню навчальних досягнень учнів, можна вважати вислів «...найважливішим заохоченням і найсуворішим покаранням у педагогічній роботі є оцінка. Це найгостріше знаряддя, користування яким вимагає великої майстерності й культури... Якщо хочете, оцінка є одним із найтонших знарядь виховання» [20, с. 57]. Але, на думку О. Біляковської, існують різноманітні розуміння поняття оцінки, яке визначають і як процес (В. Полонський та ін.), і як дію (В. Шаталов), як мотив навчання. (Л. Занков), як знак чи оціночне судження (О. Щербак). Також Біляковською висвітлено головний принцип оцінювання – об'єктивність – та його головні функції: контролюючу, спонукальну, навчальну та виховну [6].

На думку М. Лемківського, оцінка, що не мотивує подальшу роботу учня, втрачає цінність і перетворюється на мірило [10, с. 21]. Оцінка знань, умінь і навичок, за В. Бондарем, це процес порівняння досягнутого учнями рівня

засвоєння знань з еталонними вимогами (в ідеалі), наведеними в освітніх програмах. Викладач перевіряє та оцінює успішність учнів, керуючись нормативними документами, педагогічною теорією та практикою. Відповідно до еталонної міри розроблено та застосовано загальні вимоги до процесу оцінювання результатів успішності, які проявляються у 12-бальній системі оцінювання [7, с. 182].

Головною метою оцінювальної діяльності в ЗПТО є контроль успішності учнів та формування в них адекватної самооцінки. Як зазначає Т. Канівець, в освітньому процесі в учня формується установка на оцінку власних можливостей – одного з основних складових самооцінки [11, с. 183].

Предметом власне оцінної діяльності є система знань і вмінь учня. Результатом оцінювання викладачем результатів навчальної діяльності учня є оцінка, яка, в залежності від рівня та способу відображення може проявлятися в знаку та інтенсивності емоційного переживання, його словесному варіанті, оціночному судженні, оцінці. В основі 4-бальної системи оцінювання лежить не рівень навчальних досягнень учня, а ступінь його неуспішності. Це пригнічує психологічний стан учня, не сприяє вихованню дисципліни, почуття відповідальності та активності в роботі. Замість діагностики, заснованої на принципах гуманізації, демократизації освіти, орієнтованої на довіру, розвиток особистості учня, використовувався «контроль без чіткого окреслення критеріїв оцінювання результатів навчання». В умовах такого контролю знань, умінь і навичок було надзвичайно складно забезпечити єдність вимог, і це постійно викликало непорозуміння між викладачами, дітьми та батьками, і було перешкодою для вдосконалення освітнього процесу» [11, с. 183].

Основною метою оцінювання знань учнів є фіксація результатів їх освітньої діяльності, кількісним показником якої є оцінка. Оцінка визначає рівень засвоєння і якість знань, отриманих учнями в процесі навчання, а також, за визначенням М. Фіцула «ступінь їхнього розвитку та підготовленості до

застосування знань на практиці й показує співвідношення між тим, що учень засвоїв з певних питань програми, і тим, що він повинен засвоїти з цих питань на цей момент навчання». [19, с. 242]

Автори неоднозначно розуміють суть оцінювання. Так, В. Ягупов, який надає особливого значення проблемі оцінки в освітньому процесі, зазначає, що взаємодія викладача і учня пронизана оціночними моментами і що оцінка здійснюється на основі результатів діяльності, її переваг та недоліків, тому вона має бути результатом, а не цільовою діяльністю [21]. А. Алексюк у своїй фундаментальній праці «Педагогіка вищої школи» пише, що психічний розвиток учня в освітньому закладі здійснюється не тільки через предмет і методи навчання, а й через засоби оцінювання [1].

У педагогічній літературі, як і в повсякденному вжитку, термін «оцінка» часто вживається як синонім поняття «бал». Характерно, наприклад, що в українській мові зазвичай використовується один термін «оцінка знань», який включає поняття «бал» (числовий показник). Однак насправді це не одне й те саме. Оцінка може бути виражена вербально, описово, в якісних характеристиках і у вигляді строго впорядкованих позначень, одним з яких є бал. Бал (кількісна оцінка) базується на вимірюванні, це показник результатів контролю, останній етап перевірки знань.

Вчені-педагоги, серед яких можна виділити А. Хуторського, Ю. Бабанського та інших, досліджуючи дану проблему, розуміли під поняттям «оцінювання» процес вивчення та перевірки знань учня, а саму оцінку позиціонували як кількісний показник результатів навчально-пізнавальної активності учнів.

Якщо звернутися до історії, то можна дізнатися, що система оцінювання вперше з'явилась в Німеччині, ще в період середньовічних шкіл. Система базувалась на трьох-бальній шкалі оцінювання, кожен бал якої визначав розряд учня: «1-й – кращий», «2-й – середній», «3-й – гірший». Саме ця система дала

поштовх для створення п'ятибальної шкали оцінювання, що доволі довгий час була популярною, в тому числі на території України.

Починаючи з вересня 2000 року, на території незалежної України, в закладах професійно-технічної освіти діє 12-бальна система оцінювання. Дана система має «східчасту» структуру, тобто починається з початкового рівня, який включає в себе оцінки «1», «2», «3»), середнього (оцінки «4», «5», «6»), достатнього («7», «8», «9») і високого («10», «11», «12»). Не дивлячись на те, що така система діє вже більше як 20 років, вона до сих пір викликає неоднозначне ставлення до себе з сторони психологів, педагогів, а особливо батьків. Прийнято вважати, що дана система оцінювання враховує саме рівень досягнень учня, а не ступінь його невдач. Через збільшену градацію оцінок, система стала більш гнучкою та об'єктивнішою, а оцінки – позитивнішими.

Серед найбільш часто помічених недоліків є наступні:

- нечіткі межові рамки між балами;
- завищені вимоги до максимальної оцінки тощо.

Контроль, оцінювання знань, умінь і навичок учнів входять до діагностики як необхідні компоненти. Це дуже старі складові педагогічної технології. Виникли на зорі цивілізації, контроль і оцінка є неодмінними супутниками освітнього процесу, супроводжуючими його розвиток.

Проте донині не вщухають суперечки щодо змісту оцінки та її технології. Як і сотні років тому, викладачі сперечаються про те, що саме має відображати оцінка: чи має бути вона показником якості – тобто категоричною детермінантою успішності учня, чи, навпаки, має існувати як індикатор переваг і недоліків однієї або іншої системи чи методики навчання.

Вперше проблеми оцінювання результатів навчальної діяльності, значення оцінювання в організації навчання та виховання в цілому знайшли відображення у працях А. Дістервега, Я. Коменського, М. Ломоносова, Ю. Песталоцці.

Я. Коменський відзначає суперечливість процесу оцінювання, закликаючи викладачів користуватися своїм правом оцінювати мудро й розсудливо. Вимога об'єктивності контролю в поєднанні з гуманним ставленням викладача до учнів пронизує всі дидактичні системи.

Проблеми критеріїв і процедур контролю й оцінювання в системі освіти в різний час розглядалися: В. Аванесов, А. Альтекар, С. Амонашвілі, В. Ейнштейн, І. Баседов, І. Бецко, А. Бодальов, С. Василейський, І. Голубєва, Д. Дідро, М. Касьяненко, М. Квінтіліан, Я. Коменський, Г. Ксензова, Т. Матуліс, М. Монтін, В. Размахніна, А. Романов, В. Полонський, В. Фармаковський, О. Гомерики, І. Шувалов.

Галуззю розробки та впровадження моделей дидактичного контролю у вітчизняній і зарубіжній педагогічній практиці цікавилися такі педагоги, як: В. Аванесов, А. Бодальов, М. Вербицька, Й. Вільфорд, В. Владимиров, С. Хореславський, Н. Дайра, С. Денисенко, О. Доніна, І. Дубровіна, К. Інгенкамп, Л. Квасько, В. Кирилов, В. Корчевський, А. Майоров, Н. Максимова, Т. Пасман, В. Попков, А. Романов, П. Салімжанов, Н. Тельтовська, В. Федорова, Т. Шамова, Л. Шевченка.

Питанням об'єктивності оцінювання присвячені праці наступних вчених: Д. Артмутлійська, У. Байрамова, С. Безносков, Н. Белканія, В. Зайцев, Г. Ксензова, В. Міндірова, В. Мохновська, В. Полонський, М. Романєєва, П. Сімонов, Г. Соколова, Л. Суховерша.

Виявлення, контроль, оцінювання та звітування знань учнів ЗПТО є важливим питанням у теорії та практиці професійно-педагогічної освіти. Якісне виконання цієї задачі неможливе без перевірки чи самоперевірки набутих знань, умінь і навичок. Тому контроль знань учнів ЗПТО завжди був, є і буде важливою складовою освітнього процесу, хоча ставлення до нього зазнало різноманітних змін.

У середні віки єзуїти розробили методика навчання, коли майже весь навчальний матеріал. Раніше вивчений матеріал повторювався щодня. В кінці тижня повторювався матеріал за тиждень, в кінці місяця – за місяць, в кінці року – за рік. Від викладачів вимагалось вміння викладати зрозуміло, поступово переходячи від легкого до складного. Кожна діяльність викладача, кожне його слово регламентується статутом освітнього закладу.

Я. Коменський ввів поняття навчального року з його поділом на 4 чверті та канікулами між ними. Викладач просив, щоб учнів приймали до закладу освіти раз на рік – восени. Запроваджено перевідні іспити в кінці навчального року. Крім того, запровадив різні види контролю та перевірки успішності учнів: щозанягтєвий, щоденний, щотижневий, кварталний.

В освітньому закладі взаємонавчання, призначених для широких мас, не було оцінки навчання як такого. В одному залі могло зібратися до 600-1000 учнів. Тут їх навчали читати релігійні книги, писати, рахувати. Ці освітні заклади не мали груп. Учні, поділені на десятки, навчалися зі старшими товаришами, яких називали моніторами. Останній отримував інструкції від викладача, чому і як вчитися наступного дня. Книг не було. Навчальна робота стимулювалася конкурсами: монітори оцінювали відповідь учня і давали йому команду зайняти відповідне місце в черзі.

Дістервег радить частіше звертатися до вже вивченого й повторювати його, щоб знання учнів поглибилися. Значну увагу приділяв і свідомому навчанню. Показником даного навчання є вміння учнів чітко і зрозуміло викладати суть питання. Тому Дістервег поставив високі вимоги до мовлення учнів: «Змусьте учнів більше говорити, ніж слухати».

Методика Дістервега також робить навчання захоплюючим і цікавим. Для цього необхідно викликати інтерес до нього в учнів. Цього можна досягти за допомогою:

- 1) різноманітності;

- 2) енергетичності;
- 3) особистості педагога.

Оцінювання знань у братських школах на Львівщині, що побутували в XIV-XV ст., було досить гнучким і полягало, здебільшого, в загальному висновку викладача про успішність учня. Тих, хто не встигав в навчанні, не відчисляли. Учень міг залишатися в групі скільки завгодно. Іноді учні для закріплення знання з даного предмету переходили до молодших груп. Після закінчення курсу навчання або будь-якої вищої групи видавався відповідний сертифікат.

Жорстко критикуючи сучасні форми контролю, К. Ушинський, охарактеризувавши їх недоліки, наголошує насамперед на тому, що існуючі підходи і методи пригнічують розумову діяльність учнів. Зазвичай викладач опитує одного або декількох учнів, а інші вважаються вільними від будь-якої діяльності в цей час. Вони просто витрачають час на напружене очікування. Зрозуміло, що в такому середовищі учень не може проявити інтерес та ініціативу.

За його словами, формального контролю в новій демократичній школі бути не повинно. Дидактичний контроль, як вид методу навчання, повинен мати чітко виражену навчально-розвивальну спрямованість, переплітатися із самоконтролем, бути потрібним і корисним насамперед самому учневі.

Спроби змінити колишні підходи до контролю нічого не дали, оскільки майже всі пропозиції та нововведення групувалися навколо одного питання – використовувати оцінки чи взагалі відмовитися від них.

Все це можна пояснити існуванням на той час проблеми оцінювання та звітності знань учнів. У педагогічній літературі критикуються такі види контролю, як опитування, оцінка, іспит. Як колективні форми звітності могли використовувалися конференції, диспути, есе та колективні щоденники. Формами індивідуальної звітності була участь учня в обговоренні, а також процес виконання учнем якоїсь роботи з урахуванням якості виконаної роботи.

Учні вели записи про відвідування кабінетів або виконані завдання. Було підкреслено роль самоконтролю та самозвітності. В закладах освіти багатьох губерній були популярні такі форми перевірки знань, як співбесіда, репетиція, залік тощо.

У зв'язку з цим у ті роки замість контролю успішності, який проводив викладач, широко використовувалися різні форми самоконтролю. Ця система призвела до знеособлення звітів про досягнення та зниження якості освіти.

ЦК партії піддав різкій критиці таку організацію роботи і дав розпорядження про реорганізацію виховної роботи в освітньому закладі. В ньому наголошується, що «основою оцінювання роботи має бути постійне індивідуальне, систематичне оцінювання знань учнів», а викладач повинен уважно вивчати кожного учня під час навчання.

Поступово впроваджується чотирибальна система оцінювання: незадовільно, задовільно, цілком задовільно, добре.

Наступними роками була проведена клопітка робота по створенню чіткої і впорядкованої системи звітності про успішність, розроблена система методів перевірки й оцінювання знань, умінь та навичок.

За ініціативи Українб була проведена значна робота по впровадженню в практику закладів професійно-технічної освіти тематичної системи контролю й оцінювання успішності учнів. Було накопичено позитивний досвід проведення тематичного контролю досягнень учнів, раціоналізації методів перевірки, ширшого використання усного та письмового, графічного та тестового методів перевірки.

З 2000 року в Україні в ЗПТО запроваджено 12-бальну систему оцінювання, яка дає змогу точніше оцінювати знання, уміння та навички учнів і надає викладачам більше можливостей для оцінювання навчальних досягнень учнів. Багатобальне оцінювання дає учневі ЗПТО більше можливостей для більш

успішної та ефективної діяльності, а викладачеві – більш диференційований підхід до оцінювання здібностей і нахилів того чи іншого учня.

12-бальна система оцінювання мотивує учня до навчально-пізнавальної діяльності, розвиває особистісно – зорієнтований підхід до навчання та виховання, а також сприяє розвитку творчих та інтелектуальних здібностей кожного учня, підштовхує викладача на використання нових підходів щодо контрольної-оцінювальної діяльності учнів, підвищення якості та об'єктивності оцінки їхніх навчальних досягнень.

1.2. Оцінювання навчально – пізнавальної діяльності учнів в ЗПТО.

Перевірка та оцінювання досягнень учнів в закладах професійно-технічної освіти є досить важливою складовою процесу навчання та одним із найважливіших завдань педагогічної діяльності викладача. Цей компонент разом з такими компонентами освітнього процесу (змістом, методами, засобами, формами організації) має відповідати сучасним вимогам суспільства, педагогічної та методичної науки, основним пріоритетам і цілям навчання в ЗПТО.

В процесі вивчення учня, педагог кожного разу відкриває для себе нові сторони особистості учня. Він може побачити їх під час позакласної роботи, або ж під час розповіді нового матеріалу, а також, найчастіше, під час безпосередньо опитування учня. Саме в час, коли учень відповідає, в нього найбільше напружені моральні, інтелектуальні та вольові здібності, що їх і помічає педагог. Під час відповіді учня викладач часто може помічати зміни в поведінці учня, або ж знаходити нові здібності, на які необхідно в подальшому вказати учневі та допомогти їх вдосконалити.

Згідно з статтею 13 Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту», всі заклади професійної (професійно-технічної) освіти під час освітнього процесу здійснюють поточне та проміжне оцінювання результатів навчання (Додаток А).

Під час оцінювання навчальної діяльності учнів педагог має враховувати, що прозора і грамотно побудована система оцінювання позитивно вплине на засвоєння учнем знань, а також дасть додаткову стимуляцію до вивчення даного предмета чи галузі.

Система контролю та оцінювання має на меті встановити персональну відповідальність викладача та закладу освіти в цілому за якість освітнього процесу. Результат роботи педагогічного колективу в першу чергу визначається глибиною, міцністю та системністю знань учнів, рівнем їх вихованості та розвитку.

Контрольно-оцінювальну систему не можна радикально обмежувати утилітарною метою – перевіркою засвоєння знань і розвитку умінь і навичок з конкретного предмета. Вона вирішує набагато важливіше соціальне завдання: розвивати в учнів уміння перевіряти та контролювати себе, критично оцінювати свою діяльність, виявляти помилки та знаходити шляхи їх усунення.

Перевірка й оцінювання знань в ЗПТО мають декілька функцій, які реалізуються для розвитку мислення, пам'яті, уміння використовувати знання в стандартних і нових ситуаціях та розв'язувати задачі.

Соціальна функція проявляється у вимогах суспільства до рівня вихованості учня. В даному випадку термін «освіченість» використовується як широке поняття, що включає віковий рівень розвитку, вихованості та свідомості учня, сформованість його пізнавальної, емоційно-вольової сфери особистості. У ході контролю встановлюється відповідність досягнутих учнями знань, умінь і навичок встановленим державою орієнтирам (стандартам), а оцінка виражає реакцію на якість та ступінь цієї відповідності.

Таким чином, зрештою, система контролю та оцінювання викладача стає інструментом інформування суспільства (учнів групи, викладачів, батьків тощо) і держави про стан і проблеми освіти в цьому суспільстві та на даному етапі розвитку. Це дозволяє спрогнозувати напрями розвитку освіти на найближче та віддалене майбутнє, внести необхідні корективи у систему виховання підростаючого покоління та надати необхідну допомогу як учневі, так і викладачу.

Навчальна функція визначає результат порівняння очікуваного навчального ефекту з фактичним. Викладач оцінює якість засвоєння учнями матеріалу: повноту й усвідомленість знань, уміння застосовувати набуті знання в нестандартних ситуаціях, уміння обирати найбільш прийнятні засоби для виконання поставленого завдання; встановлюється динаміка успішності, сформованості (несформованості) якостей особистості, необхідних як для шкільного життя, так і за його межами, а також ступінь розвитку основних розумових операцій (аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення); є можливість виявити проблемні місця в роботі, зафіксувати успішні методи та прийоми, проаналізувати, який зміст навчання слід розширити, а який слід вилучити з освітньої програми.

Учень закладу професійно-технічної освіти визначає, в чому полягають конкретні результати його освітньої діяльності; те, що міцно вивчено, зрозуміло і що потребує повторення, поглиблення; які сторони освітньої діяльності вже сформувалися, а які слід формувати.

Правильно організований контроль і оцінювання звільняють учнів від страху перед контрольними роботами, знижують тривожність, формують правильні цільові установки, орієнтують на самостійність, активність та самоконтроль.

Виховна функція виявляється у розгляді формування позитивних мотивів навчання та готовності до самоконтролю як чинника подолання низької

самооцінки учнів та тривожності. У процесі здійснення виховної функції формуються необхідні умови для вміння та бажання здійснювати самоконтроль. До них належать:

- уміння порівнювати результат своєї діяльності з еталоном;
- уміння аналізувати правильність або ж неправильний вибір способу виховної дії, засобів досягнення мети; шукати помилки в чужих і власних роботах, аналізувати їх причини та визначати шляхи для їх виправлення.

Емоційна функція проявляється в тому, що будь-який вид оцінювання (зокрема оцінки) створює емоційний фон та викликає відповідну реакцію учня. Так, оцінка може надихнути, мотивувати на подолання труднощів, підтримати, але також може й засмутити, зарахувати до розряду «відсталих», зміцнити занижену самооцінку, порушити контакт з дорослими та однолітками.

Виконання цієї важливої функції під час перевірки результатів навчання полягає в тому, що емоційна реакція викладача має збігатися з емоційною реакцією учня (необхідно радіти разом з ним, сумувати разом з ним) і спрямовувати його на успіх, виражати впевненість у тому, що ці результати можуть змінитися на краще. Це положення відповідає одній із основних закономірностей педагогіки професійного навчання – учень повинен вчитися, щоб досягти успіху. Ситуація успіху та емоційного благополуччя є передумовою того, що учень спокійніше сприйме оцінку викладача, а також разом з ним зможе проаналізувати помилки та продумає шляхи їх усунення.

В основі планово-прогнозна діагностики лежить інформаційна функція. Головною її характеристикою є вміння аналізувати причини неуспішних результатів і накреслювати конкретні шляхи вдосконалення освітнього процесу як з боку керівника цього процесу, так і з боку учня.

Управлінська функція є дуже важливою для розвитку освітнього процесу, а також самоконтролю учня, його вміння проводити аналіз і правильно оцінювати свою діяльність, адекватно сприймати оцінку викладача. Функція управління

допомагає викладачу віднайти прогалини і недоліки в організації педагогічного процесу, знайти помилки у власній діяльності і внести корективи в освітній процес. Таким чином між викладачем і учнями створюється зворотній зв'язок.

Результати контрольної діяльності мають досить вагоме виховне значення. Об'єктивно та методично правильно побудований контроль стимулює розвиток в учня пізнавального інтересу, до систематичної наполегливої праці, а також зумовлює утворення важливих особистісних якостей: відповідальності, вміння долати труднощі, самостійності.

Об'єктивність контролю великою мірою полягає в недопущенні викладачем суб'єктивних і хибних оціночних суджень, які повною мірою не відображають реальних досягнень учнів у навчанні. Об'єктивність контролю залежить від багатьох умов, найважливішими з яких є:

а) чітке визначення загальних та конкретних цілей оволодіння учнями всіма компонентами змісту освіти;

б) наявність різноманітних вимог до освітніх досягнень учнів з кожного предмета;

в) обґрунтований вибір об'єктів контролю (перевірки та оцінки);

г) адекватність змісту та методів перевірки відповідно вимогам програм і методик;

д) застосування науково – обґрунтованих критеріїв оцінювання освітніх досягнень.

Вибір видів контролю (перевірки й оцінювання), їх зміст, послідовність, взаємозалежність і терміни виконання визначаються специфікою предметів.

Поточний контроль здійснюється в ході уроку вивчення теми. Особливістю цього виду контролю є те, що він є складовою процесу засвоєння матеріалу уроку. Це визначає його основну мету:

– встановлення стану розуміння і засвоєння учнями ЗПТО змісту теми;

- встановлення зв'язків між ними та засвоєним змістом попередніх уроків, закріплення знань, умінь та навичок;
- актуалізація їх напередодні вивчення нового матеріалу.

Періодичний контроль в ЗПТО спрямований на визначення та оцінювання сформованості загальнопредметних умінь і навичок, якими учні опановують під час вивчення окремих предметів. Цей вид контролю включає в себе перевірку, яка проводиться періодично шляхом організації фронтальної та індивідуальної діяльності учнів. Періодичність проведення контролю та вимоги до його змісту, оцінювання та оформлення результатів визначаються відповідно до рекомендацій з окремих предметів.

Тематичний контроль (перевірка та оцінювання) проводиться, як правило, після засвоєння теми чи розділу програми. Якщо тема розрахована на велику кількість годин, її поділяють на підтеми. Якщо тема програми невелика за обсягом, вона поєднується з однією або декількома наступними темами. Так, одиницями тематичного контролю з різних предметів можуть бути як програмна підтема, так і тема, кілька тем або ж розділ. Об'єднання програмних тем здійснюється, враховуючи логічну структуру їх змісту та взаємозв'язку між темами. Тематичний контроль можна відрізнити від поточного тим, що він спрямований на знаходження та оцінку рівнів засвоєння певної, достатньо завершеної частини матеріалу у відповідності з структурними елементами предметної компетентності.

Тематичне оцінювання в ЗПТО проводиться за результатами засвоєння учнями матеріалу теми/розділу під час його вивчення, враховуючи всі види оцінювання за цей період.

Семестрова оцінка визначається згідно результатів періодичного та тематичного оцінювання.

Річна рейтингова оцінка визначається на основі семестрових оцінок. Контрольно-оцінювальна система стає регулятором взаємовідносин учня та

освітнього середовища. Учень стає рівноправним учасником освітнього процесу. Він не тільки готовий, але й прагне перевірити свої знання, дізнатися, чого він досяг і що йому ще належить подолати.

Питання, хто і як оцінює рівень досягнень учня в освітньому процесі, що взагалі можна оцінювати, належить до розряду вічних у педагогіці. На уроці результати організованої освітньої діяльності найчастіше визначаються методом експертного оцінювання. Експертом у більшості випадків є викладач, якому надано право проводити процедуру оцінювання без узгодження критеріїв із тим, чия діяльність він оцінює. Метод оцінювання полягає в порівнянні рівня презентації різних досягнень, успішно представлених учнем, з еталоном, який сформувався в голові викладача і змінює свої контури залежно від настрою, самопочуття тощо. Проблем в даному методі вистачає, вони стосуються як права викладача оцінювати творчість учня, так і відмінності в оцінці «твору» двома основними групами оцінювачів (викладач і учень), а також місця батьків в цьому процесі.

У контексті викладеного змінюються також підходи до оцінювання результатів навчальних досягнень учнів як складової освітнього процесу. Оцінювання повинно базуватися на позитивному принципі, що перш за все включає врахування рівня досягнень учня.

Результати навчальної діяльності учнів на кожному з етапів професійно-технічної освіти не можна обмежувати знаннями, вміннями, навичками. Метою навчання має стати формування компетентностей як загальної здатності, що ґрунтується на знаннях, досвіді та особистісних цінностях.

На основі ключових компетентностей, що необхідно набути учневі, було сформовано поняття так званого компетентнісного підходу до освітнього процесу. Його обов'язково враховують під час визначення вимог до результатів навчання учня ЗПТО. Перелік компетентностей вказано на рис. 1.

На основі міжнародних та національних досліджень в Україні визначено п'ять міжгалузевих ключових компетенцій:

Здатність до навчання – включає формування індивідуального досвіду від участі учня в освітньому процесі, уміння, бажання організувати свою роботу щоб досягнення максимально успішного результату; оволодіння навичками та вміннями саморозвитку, самоаналізу тощо.

Здоров'язберезувальна компетентність пов'язана з готовністю та бажанням вести здоровий спосіб життя у фізичній, соціальній, психічній та духовній сферах.

Загальнокультурна (комунікативна) компетентність включає оволодіння спілкуванням у сфері культурних, мовних і релігійних відносин; здатність оцінювати найважливіші досягнення національної, європейської та світової культури.

Соціально-трудова компетентність пов'язана з готовністю робити свідомий вибір, а також орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя; оволодіння етикою громадянських відносин, навичками соціальної діяльності, функціональною грамотністю; здатність до організації власної трудової та господарської діяльності; оцінювання власних професійних можливостей, уміння порівнювати їх із потребами ринку праці.

Інформаційна компетентність включає оволодіння новими інформаційними технологіями, уміння відбирати, аналізувати, оцінювати інформацію, систематизувати; використовувати джерела інформації для розвитку особистості.

Компетентність – це інтегрований результат індивідуальної діяльності учнів, який формується на рівні оволодіння ними змістовним, процесуальним і мотиваційним компонентами, його рівень виявляється в процесі оцінювання.

Рис. 1.1. Ключові компетентності учня ЗПТО.

Критерії оцінювання якості професійної освіти надзвичайно важливі для успішного освітнього процесу. Стан реалізації даних критеріїв оцінювання в закладах професійної освіти України наведено в додатку Б.

При оцінюванні навчальних досягнень учнів слід враховувати:

- характеристика відповіді учня: правильність, логічність, обґрунтованість, цілісність;
- якість знань: повнота, глибина, міцність, системність, гнучкість тощо;
- формування загальноосвітніх і предметних умінь та навичок;
- рівень володіння розумовими операціями, до яких відносять: уміння аналізувати, синтезувати, класифікувати, узагальнювати, робити висновки, порівнювати, абстрагувати;

– досвід творчої діяльності (уміння визначати проблеми та вирішувати їх, формулювати гіпотези);

– незалежність оцінок.

Характеристики якості знань пов'язані і доповнюють одна одну.

Повнота знань – це обсяг знань, що визначений навчальною програмою.

Глибина знань – це усвідомлення існуючих взаємозв'язків між сукупностями знань.

Гнучкість знань – це вміння учнів використовувати отримані знання в стандартних і нестандартних ситуаціях; знаходити різні способи використання знань; вміння поєднувати новий спосіб діяльності з уже знайомими.

Системність знань – це усвідомлення структури знання, його ієрархії та послідовності, іншими словами, це усвідомлення одних знань як необхідних іншим.

Міцність знань – це тривалість їх утримання в пам'яті, та можливість відтворення в необхідних ситуаціях.

Ціннісні відносини виражають особистий досвід учнів, їхні дії, переживання, почуття, що виражаються у відносинах з навколишнім середовищем (людьми, явищами, природою тощо). У контексті компетентнісної освіти це проявляється у відповідальності учнів, бажанні закріпити позитивний досвід в освітній діяльності, підвищенні вимог до їхніх навчальних досягнень.

Наведені показники покладено в основу 4 рівнів навчальних досягнень учнів: початкового, середнього, достатнього, високого.

Вони визначаються такими характеристиками:

Перший рівень – початковий. Відповідь учня фрагментарна, часто характеризується початковими уявленнями про предмет, який вивчається.

Другий рівень – середній. Учень відтворює основний навчальний матеріал, а також здатний виконувати завдання за зразком, володіє певними елементарними вміннями.

Третій рівень – достатній. Учень (або учениця) знає основні ознаки понять, зв'язки між ними, вміє пояснити основні закономірності, а також самостійно застосовує знання в типових ситуаціях, володіє основними розумовими операціями (аналізом, абстрагуванням, узагальненням), здатний робити висновки, виправляти помилки. Відповідь учнів правильна, логічна, аргументована, хоча їм бракує власного судження.

Четвертий рівень – високий. Знання учня глибокі, міцні та систематичні; учень вміє використовувати їх для виконання творчих завдань, його навчальна діяльність характеризується здатністю самостійно оцінювати різноманітні ситуації, факти, відстоювати власну думку.

Водночас визначення високого рівня навчальних досягнень, зокрема результату 12 балів, передбачає знання та вміння в межах програми та не передбачає участі учнів в олімпіадах, творчих конкурсах тощо.

Кожен наступний рівень вимог включає в себе вимоги попереднього і додає нові функції.

У нормах оцінювання вводяться критерії оцінювання навчальних досягнень, які встановлюють чіткий зв'язок між вимогами до знань, умінь і навичок, що оцінюються, та показником оцінювання в балах.

Висновки до першого розділу

Оцінка для учня ЗПТО має велике значення. Виконує функції як винагороди, так і покарання. Це свідчить про те, що оцінювання – це не лише

педагогічне поняття. Це також соціально-психологічне явище, значуще в житті та діяльності учня.

В сім'ї ставлення батьків до дітей також часто визначається оцінками. І якщо таке ставлення не відповідає рівню цькування дитини, вона постійно перебуває в стресовій ситуації.

Вплив педагогічної оцінки на емоційний стан учня розглядається в дослідженнях Ш. Амонашвілі. Психологи, педагоги та викладачі сходяться на думці, що це може викликати в учня низку гострих і глибоких переживань: радість від успіху, задоволення, сором від невдачі, підвищену тривожність тощо. Вчені вважають, що позитивні емоції, пов'язані з отриманою оцінкою, є потужним стимулом до навчання, а негативні, навпаки, погіршують загальний стан учня і знижують його працездатність. Тому, коли викладач заохочує учня, схвалює його відповідь, роботу, це надає стенозуючу дію на учня. Проте негативна оцінка також може бути стимулюючою, якщо вона об'єктивна і учень це усвідомлює.

Звичайно, в житті учня важливі як позитивні, так і негативні емоції. Позитивні емоції, пов'язані з оцінкою знань, стимулюватимуть досягнення вищих результатів, а негативні можуть в одних випадках дезорганізувати діяльність, а в інших навпаки, активізувати її, спонукати до подолання перешкод.

Безумовно, при оцінюванні результатів навчання викладач має дбати про домінування позитивного досвіду, пов'язаного з оцінюванням знань, що важливо з таких причин:

- по-перше, як відомо, учні часто сприймають педагогічне оцінювання як оцінку власної особистості;

- по-друге, накопичення позитивного емоційного досвіду внаслідок виставленої оцінки набутих знань є основою для розвитку навчально-пізнавальних мотивів;

- по-третє, педагогічна оцінка – основа формування для самооцінки учня.

Викладачі добре знають напружену тишу в групі під час оголошення оцінок, сумне гортання зошитів у пошуках балів. Всім викладачам доводилося спостерігати, яку реакцію викликають у дітей оцінки: від неприхованої радості до сліз.

Оцінка має значний вплив на поведінку учнів. Вона переплітається з такими психологічними характеристиками, як мотивація, самооцінка, а також досягнення, тривожність, комфорт, стосунки з оточуючими, креативність.

Слова викладача про учня формують його самосприйняття. Кожна зменшена оцінка результату роботи знижує власну цінність в очах учня, не відокремлюючи себе від продукту своєї діяльності. Учень бачить у зниженій оцінці підтвердження того, що він поганий. І тут спрацьовують механізми психологічного захисту: якщо людина не досягає успіху в одній сфері, вона шукатиме успіху в іншій, іноді не найкращій (дворові компанії тощо).

Оціночна діяльність викладача також може безпосередньо впливати на мотивацію досягнення. Мотивація досягнення – це бажання покращити результати, незадоволеність досягнутим, наполегливість у досягненні мети.

Дуже важливим є комунікативний фактор педагогічного оцінювання. Про що питає батько свою дитину, яка повернулася з навчання? Про оцінки. Про що найбільше говорить викладач, оголошуючи результати перевірених робіт? Про оцінки. Рейтинги успішності стали зрозумілою мовою для всіх. Як засіб комунікації, оцінка має багато позитивних якостей. Однак таке спрощення ризикує втратити істотний зміст спілкування батьків і викладача.

Може виникнути питання: може взагалі не ставити погані оцінки? Ні, інколи потрібна негативна оцінка, але оцінки мають бути об'єктивними. Існують психологічні фактори, що впливають на об'єктивність оцінки:

а) під час оцінювання результатів роботи учня свою роль грає негативне ставлення, наприклад: в групу приходять новий учень, колишній викладач

говорить про нього як про ледаря, дурня. І під час оцінювання учня ви можете мимоволі покладатися на цю думку свого колеги, що може вплинути на оцінки;

б) виникає так званий «ефект ореолу», наприклад, несимпатичний на вигляд, неохайний, з несприятливого оточення учень може асоціюватися в нашій свідомості з образом невстигаючого учня.

Є ще одне психологічне правило, яке необхідно виконувати – учня необхідно порівнювати лише з самим собою, а не з кимось іншим.

Список використаних джерел до першого розділу

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої школи. Історія. Проблеми / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 558 с.
2. Бакулева Т. Контроль і оцінювання навчальних досягнень учнів // Школа. – 2009. – № 4. – С. 27-32.
3. Барановська О. Альтернативні системи оцінювання навчальних досягнень учнів в умовах особистісно орієнтованого навчання // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2003. – № 6. – С. 96-99.
4. Барановська О. Сучасна модель оцінювання навчальних досягнень учнів: переваги і недоліки // Рідна школа. – 2000. – № 7. – С. 48-50.
5. Барановська О. Технологія контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів // Історія в школі. – 2002. – № 4. – С. 6-8.
6. Біляковська О. О. Дидактичні засади оцінювання навчальних досягнень старшокласників в умовах модульного навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / О. О. Біляковська. – К., 2008. – 21 с.
7. Бондар В. Дидактика / В. Бондар. – К. : Либідь, 2005. – 420 с.
8. Вілмут Дж. Оцінювання для навчання : навч. посіб. / за ред. І. Є. Булах, М. Р. Мруги. – К. : Майстер-клас, 2007. – 170 с.

9. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник. – К.: Академія, 2001.
10. Лемківський М.В. Історія педагогіки: Підручник, К.: "Центр навчальної літератури", 2003. – С. 156.
11. Канівець Т. М. Основи педагогічного оцінювання : навчально-методичний посібник / Т. М. Канівець. – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2012. – 102 с.
12. Малафійк І.В. Дидактика: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2005. – 398 с.
13. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у ХХІ столітті
[//http://www.education.gov.ua](http://www.education.gov.ua)
14. Основи педагогічного оцінювання. Частина І. Теорія. Навчально-методичні та інформаційно-довідкові матеріали для педагогічних працівників / [Агрусті Г., Артемчук М., Булах Є., Вілмут Д., Лукіна О., Мруга Р.]. – К.: Майстер-клас, 2005. – 94 с.
15. Пермяков О.А., Морозов В.В. Педагогіка: Навч. посіб. / О.А. Пермяков, В.В. Морозов. – К.: Знання, 2006. – С.71–80.
16. Подолання негативних емоційних станів учнів. Корекційно – розвивальна програма / О.Долгополова // Психолог. – 2016. – № 5-6. – С. 4-14.
17. Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. – Х: Вид. група "Основа", 2006. – 96 с.
18. Упатова І.П. Дидактична гра як спосіб комплексного оцінювання навчальних досягнень. // Засоби навчальної та науково-дослідницької роботи: Зб. наук. пр. – Харків: ХДПУ, 2003. – Вип.19. – С. 140-146.
19. Фіцула М.М. Педагогіка / М.М. Фіцула. – К. : Академія, 2001. – С.155–187.
20. Щербак О. І. Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень : навчально-методичний посібник / Щербак О. І., Софій Н. З., Бович Б. Ю. ; за наук. ред. О. І. Щербак. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2014. – 136 с.
21. Ягупов В.В. Педагогіка: Навчальний посібник, К.: Либідь, 2003. - 356 с.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ В ЗПТО

2.1. Система оцінювання навчальної активності учнів

В закладах професійно-технічної освіти предметом оцінювання навчальної активності учнів виступають вміння, а також знання та навички, що ними володіє учень. Успішність діяльності учня можна охарактеризувати за допомогою кількісних та якісних показників, які зафіксовані в оцінці успішності.

Під терміном «оцінка успішності» прийнято вважати систему, яка складається з певних показників, що і відображають реальні знання, вміння та навички учнів.

Процес оцінювання знань – це період визначення та вираження в певних одиницях виміру (в нашому випадку балах) викладача знань, а також умінь та навичок учнів, в залежності від вимог шкільної програми.

Задля того, щоб забезпечити об'єктивне оцінювання рівня знань всіх учнів в ЗПТО була введена 12-бальна система оцінювання. Їй відповідають 4 рівні навчальних досягнень учнів ЗПТО, за поділом яких можна прослідкувати у таблиці 1.

Для правильного та об'єктивного визначення навчальних досягнень учнів необхідно проводити постійний аналіз, якому підлягають:

- повнота відповіді, її осмисленість, системність в освоєнні матеріалу, а також узагальненість знань тощо;
- якість знань та їх правильність;
- обґрунтованість відповіді, вміння творчо знайти розв'язок, чи привести аргумент в свою користь;

– самостійність роботи, вміння самостійно знаходити та розв'язувати проблеми тощо. [8, с. 75].

Таблиця 2.1

Рівні навчальних досягнень учнів ЗПТО

Рівні навчальних досягнень учнів ЗПТО	Оцінка	Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I. Початковий	1	Учень (учениця) може розрізняти об'єкти вивчення
	2	Учень (учениця) відтворює незначну частину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення
	3	Учень (учениця) відтворює частину навчального матеріалу; з допомогою викладача виконує елементарні завдання
II. Середній	4	Учень (учениця) з допомогою викладача відтворює основний навчальний матеріал, може повторити за зразком певну операцію, дію
	5	Учень (учениця) відтворює основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, сформулювати правило
	6	Учень (учениця) виявляє знання й розуміння основних положень навчального матеріалу. Відповідь його(її) правильна, але недостатньо осмислена. Вміє застосовувати знання при виконанні завдань за зразком.
III. Достатній	7	Учень (учениця) правильно відтворює навчальний матеріал, знає основоположні теорії і факти, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, частково контролює власні навчальні дії
	8	Знання учня (учениці) є достатніми, він (вона) застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, намагається аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежність між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь його (її) логічна, хоч і має неточності

	9	Учень (учениця) добре володіє вивченим матеріалом, застосовує знання в стандартних ситуаціях, уміє аналізувати й систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази із самостійною і правильною аргументацією
IV. Високий	10	Учень (учениця) має міцні знання, здатний (а) використовувати їх у практичній діяльності, робити висновки, узагальнення, аргументувати їх
	11	Учень (учениця) на високому рівні володіє узагальненими знаннями в обсязі та в межах вимог навчальних програм, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях, уміє знаходити інформацію та аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми
	12	Учень (учениця) має системні глибокі знання в обсязі та в межах вимог навчальних програм, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Уміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення

Процес оцінювання активності учня в ЗПТО – надважливий і відповідальний, адже це напряму залежить на подальшу мотивацію його до роботи. Під час виставлення оцінки не має бути місця для «ефектів суб'єктивізму», до яких можна віднести наступні:

- *сукупності*. Ситуація, коли учень має досить високі оцінки з інших дисциплін, і викладачеві вкрай важко виставити нижчу оцінку, або ж навпаки;
- *контрасту*. Ситуація, коли група, скажімо, «слабенька», але один учень має дещо вищий рівень знань, і він отримує завищені оцінки;
- *соціального стану*. Ситуація, коли приналежність учня до сім'ї певної соціальної групи грає роль при виставленні оцінки;

– *ідеалу*. Досить часто викладачі керуються принципом, що на найвищу оцінку може знати тільки Господь, сам викладач – на наступну по значущості оцінку, а учні – лише на нижчі оцінки;

– *голосу*. Роздратованість черезвичайно голосною або ж навпаки тихою відповіддю учня;

– *очікування*. Ситуація, коли педагог сподівався отримати більш повну відповідь, або ж навпаки, неочікувана відповідь від «двієчника».

Всі наведені вище приклади є лише частиною від загальної кількості формалізму та суб'єктивізму в процесі оцінювання навчальної активності учнів. Дані процеси можна подолати лише за наступних умов:

– виставлення реальної оцінки за наявний рівень знань та умінь, а не за інерцією;

– не має бути місця впливу інших факторів на оцінку;

– подолання невмотивованості оцінок;

– не допускати орієнтації на середній бал групи чи учня тощо.

Отож, можна сказати, що метою контролю і оцінювання навчальної активності учнів має стати поштовх останніх до пізнання нового, сприяти більш самостійній та продуктивній роботі, а також набуття та розвитку нових знань та умінь.

Оцінювання досягнень учнів – невід'ємна та важлива складова освітнього процесу. Оцінка – це кількісне вираження результату оцінювання, вона кваліфікує виконану учнем роботу, а також рівень його досягнень, сприяє усвідомленню досягнень і помилок, формує почуття відповідальності, формує прагнення до кращого навчання та стимулює до подальшої праці.

Оцінка досягнень учнів включає те, що учень може самостійно відтворити матеріал або ж з допомогою педагога. Здобувач професійно-технічної освіти може застосовувати знання самостійно, але при цьому виявляє невпевненість і, тоді необхідна допомога викладача.

Навчально-пізнавальна діяльність учнів ЗПТО за формою організації поділяється на:

- індивідуальну;
- роботу в парах;
- групову;
- фронтальну тощо.

Результати навчально-пізнавальної діяльності, виявлені під час перевірки, підлягають проведенню оцінювання.

Оцінювання – це процес встановлення рівня досягнень учня, тобто розуміння, наскільки він оволодів змістом програми порівняно з необхідними вимогами дисципліни.

Оцінювання – це особлива складова контролю, в той час як педагогічна оцінка – результат цього контролю. Оцінка може бути виражена в якісних або кількісних показниках. До якісних відносять оціночні судження викладача та висновки щодо роботи здобувача професійно – технічної освіти, а до кількісних – безпосередньо бали за діяльність учня. Рекомендується поєднувати обидва показники між собою, тобто під час виставлення оцінки додавати оціночні судження.

Для кращого розвитку самооцінної діяльності рекомендовано створити портфоліо досягнень здобувача освіти, де будуть зазначені результати виконаних завдань. Через розроблене портфоліо педагог може досить чітко відслідковувати індивідуальних рух розвитку учня, а також допомагати учням проводити аналіз своєї роботи, робити висновки та ставити цілі на майбутнє.

Важливою умовою для оцінювання є ґрунтування на позитивному принципі, який враховує рівень досягнень учнів, а не лише ступінь їх невдач.

Для об'єктивного виставлення оцінок викладач має керуватися критеріями оцінювання, що виступають вимірниками досягнень здобувачів освіти у відповідності до об'єктів оцінювання.

Під оцінкою успішності прийнято вважати цілу систему показників, що відображають об'єктивні вміння та знання здобувачів освіти. Тобто оцінка – це своєрідний ступень засвоєння учнем знань, навичок та умінь згідно з вимогами, які пред'являються даною шкільною програмою. [16, с. 67].

Перш за все, оцінка характеризує рівень оволодіння учнем знань, які вони набули під час навчання, а також рівень їх розвитку та готовність застосовувати отримані знання на практиці. Також оцінка відображає відношення того, що учень на даний момент вже знає, та того, що він може та повинен знати з даної дисципліни на даний момент.

Оцінювання знань учня в ЗПТО – це досить активний систематичний процес. Під час спостереження за активністю учнів на заняттях, перевірки виконаного завдання викладач уявно «оцінює» не лише якість знань, а й старанність, певні здібності учня, його працелюбність тощо. Оціночні судження, що їх надає викладач, сприяють кращому засвоєнню матеріалів учнем, а також вказують напрямом для подальшого ефективного вивчення програми дисципліни.

Найважливіша вимога, що пред'являється до оцінки – це об'єктивність. Вона полягає в точному оцінюванні, у відповідності до критеріїв програми. Це означає, що оцінка повинна характеризувати якість та кількість знань незалежно від методів та засобів контролю, що застосовуються, а також від особових якостей викладача, який власне і здійснює контроль.

Оцінка – це серцевина контролю, і водночас вона вступає показником успішності оволодіння учнями новими знаннями. Без грамотного контролю та оцінювання втрачається подальший прогрес учнів, їх жага до отримання нових знань, адже для них досить важливо усвідомлювати, що їхні старання не залишаться непоміченими.

Оцінку можна поділити на два компоненти – це власне саме оцінювання як процес, який присутній на кожному з етапів навчання, та оцінка як результат перевірки знань здобувача професійно-технічної освіти. Крім оцінки, можна

використовувати оцінні судження, що характеризують якість роботи учня та спрямовують його до пошуку правильного рішення певного завдання.

Підсумовуючи сказане вище, можна сказати, що значення оцінки значно перевищує саме лише фіксування результатів контролю, тому що вона також характеризує учня, виражає його ставлення до навчання та здібності.

Критерієм оцінки знань є якась точно обрана величина, яку можна використовувати в ролі вимірювача освітньої діяльності.

Існують загальні положення, що можуть бути враховані під час використання бальної системи оцінювання. Нормативи оцінок необхідно подавати в програмах з певних дисциплін. Дані нормативи співвідносяться з якимись певними знаннями та вміннями учнів в ЗПТО.

Іншою формою оцінки є оцінне судження. Прийнято вважати, що воно сприяє більш глибокому розумінню учнями власного рівня набутих знань, а також включає оцінку варіантів роботи учнів, рівень їх старанності тощо. Виставляючи бал, викладач має його обґрунтувати та провести аналіз виявлених знань за формою, а також змістом та обсягом. Вказівки викладача під час оцінного судження можуть допомогти учневі звернути увагу на те, які саме прогалини в знаннях він має, та яку роботу треба провести, щоб їх усунути. Надзвичайно важливою причиною використання оцінного судження є необхідність зробити критерії та вимоги оцінки викладача відомими та доступними всій групі.

З використанням оцінного судження також пов'язано бажання та вміння учнів аналізувати свою роботу, та відслідкувати залежність отриманої оцінки від методу роботи.

У процесі аналізу й оцінювання навчальної діяльності необхідно дотримуватись наступних правил.

1. Враховувати, що аналіз і оцінювання знань, умінь і навичок учнів є способом забезпечення зворотного зв'язку в освітньому процесі.

2. Бути системним в аналізі й оцінюванні знань, умінь і навичок учнів.
3. За необхідності можна змодельовати ситуацію важливості процесу перевірки й оцінювання навчальної діяльності учнів.
4. З повагою ставитися до навчальної праці учнів.
5. Не витрачати час на те, щоб дізнатися в учнів, що було задано на домашнє виконання.
6. Створити позитивний емоційний настрій учнів під час опитування.
7. Під час перевірки виконання учнями домашнього завдання, акцентуйте увагу на результативності цієї роботи щодо повноти оволодіння новими знаннями, уміннями та навичками.
8. Чітко сформулюйте запитання, яке б спонукало учнів до активних роздумів, витримуйте паузу, що дозволяє всім учням зібратися з думками; лише потім запросіть конкретного учня відповісти.
9. Уважно слухайте відповіді учнів, стимулюйте розумову діяльність учнів схвальним словом, жестом, мімікою.
10. Не переривайте монологічну відповідь учня; аналіз відбувається після завершення відповідей.
11. Враховуйте індивідуальні особливості учнів (повільність, темперамент, вади мовлення тощо).
12. Спонукайте учнів до перевірки рівня засвоєння знань, виконання письмових робіт інших учнів групи.
13. Учні можуть давати короткі відповіді, не встаючи з місця.
14. Аналізуйте якість відповіді учня, а не його особистість.
15. Після завершення відповіді зробіть короткий розбір, аргументуйте та об'єктивно оцініть.
16. Надавайте учням можливість повторити навчальний матеріал, виконати навчальне завдання відповідно до їх індивідуальних розумових можливостей.

17. Під час відповідей учень може використовувати опорні схеми та інші наочні матеріали.

18. Забезпечуйте оптимальні умови для комплексної перевірки знань, умінь і навичок учнів за допомогою різних методів.

2.2. Форми та методи комплексної перевірки знань учнів в ЗПТО.

Перевірка – це процес порівняння результату навчання, який фактично має учень із запланованим, тобто встановлення факту наявності чи відсутності знань, умінь та навичок. Оцінювання навчальної діяльності учнів здійснюється на основі порівняння досягнутих результатів навчання із запланованими на початку вивчення даного матеріалу та визначення співвідношення цих результатів. Контроль за рівнем засвоєних знань означає спостереження за учнем та перевірку його знань.

Контроль за результатами навчальної активності учнів забезпечує зворотній зв'язок між педагогом та учнем ЗПТО. Змістом даного контролю є необхідність виявлення, а також оцінювання нових досягнень учнів в межах програми.

Об'єктами контролю за активністю учня в процесі навчання в ЗПТО є предметні знання та компетентності, а також вміння та навички учня застосовувати отримані знання на практиці, досвід творчої діяльності тощо.

Раціональний контроль і оцінювання навчальних досягнень учнів – це один з найбільш важливих засобів для успішної мотивації та стимулювання учнів ЗПТО до активізації їх навчальної діяльності. Оцінка, звісно не без мотивів самого учня, розкриває перспективи для його успіху, сприяє створенню позитивного емоційного настрою, а також викликає бажання вчитися та формувати адекватну самооцінку.

Для ефективного здійснення контролю та оцінювання навчальної активності учнів є ряд функцій, серед яких виділяють наступні:

- діагностувальна;
- коригувальна;
- мотиваційна;
- прогностична;
- розвивальна;
- виховна.

Діагностувальна функція, як вже зрозуміло з назви, дає можливість викладачеві знайти пропуски в знаннях учня, розібратися в причинах їх появи, та, відповідно до потреб коригувати пізнавальну діяльність учня. Потрібно зауважити, що необхідно проводити саме «коригування», а не «доучування» матеріалу.

Після успішного проведення діагностувальної функції отримані результати можна використовувати для можливого удосконалення предмета в майбутньому, а також передбачати можливість коригування освітньої програми під досягнення окремих учнів (тобто додати можливість підскладнити рівень програми, або ж навпаки, знизити).

Проведення контролю для пізнавальної активності учня є дуже важливим, адже під час його проведення розвивається увага, мислення, тренується пам'ять, а також мовлення учня. Під час контролю необхідно формувати в учня навички самоконтролю, самоперевірки та самооцінювання, а також здатність обдумувати свої дії, критично їх оцінювати та робити висновки.

Результати, отримані після проведення контрольної діяльності, мають дуже велике значення для подальшої роботи з учнем закладу професійно-технічної освіти. Правильно підготовлений та об'єктивний контроль підштовхує учня до наполегливої праці протягом тривалого часу, а також формує

пізнавальний інтерес та розвиває такі важливі якості, як почуття відповідальності та самостійності.

Під час перевірки та оцінювання важливо досягти систематичності їх проведення, а також об'єктивно визначати рівень досягнень здобувача освіти у відповідності з основними вимогами освітньої програми, конкретно поставлених цілей та індивідуальних особливостей учня (пізнавальних здібностей, темпу роботи, мовлення тощо).

Всі види перевірки активності учня можуть бути реалізовані за допомогою різних методів. Під час вибору конкретного методу треба керуватися особливостями змісту конкретної освітньої програми, а також його обсягом та рівнем узагальнення.

Методи перевірки – це способи взаємопов'язаної діяльності викладача та учнів, які спрямовані на виявлення та визначення змісту та рівня досягнень учня або групи учнів.

В закладах професійно-технічної освіти прийнято використовувати наступні методи:

– *усна перевірка*. До цього методу можна віднести бесіду, або ж доповідь чи розповідь учня;

– *письмова перевірка*. Це самостійні роботи, а також контрольні атестації, графічні завдання тощо;

– *практична перевірка*. До неї можна віднести певний дослід, лабораторну або практичну роботу, заповнення таблиць, побудова схем та інші.

– *тестові завдання*. Відносно новий метод, що дозволяє доволі економно за часом та цілеспрямовано провести перевірку знань та вмінь в навчальній групі.

Функції, що забезпечують контроль, перевірки та оцінювання знань учнів різноманітні. Викладач отримує інформацію, що учні знають, що вони сприймають правильно, а що – ні, або, можливо, матеріал не засвоєно зовсім. Адже він критично оцінює власну роботу, вносить зміни, коригує свої дії,

визначає напрямок подальшої спільної діяльності з учнями. Учень також отримує інформацію, бачить, що він добре вивчив і над чим ще потрібно попрацювати. Учень порівнює себе, свої успіхи і невдачі на тлі інших учнів і на цій основі продовжує свою подальшу діяльність, розвиваючи в собі наполегливість і старанність, позитивне ставлення до навчання, формуючи тим самим ставлення оточуючих, своїх друзів, батьків, викладачів

Систематичний контроль знань сприяє переведенню учня зі статусу того, кого навчають, у статус того, тобто з об'єкта навчання учень перетворюється в суб'єкт освітньо-пізнавальної діяльності. Завдяки цьому контроль успішності сприяє розвитку пам'яті, мислення, уяви, розвитку його емоційно-вольової сфери та тих психічних новоутворень, які характерні для цього вікового періоду учнів ЗПТО. Важливим стимулом є об'єктивне і справедливе оцінювання у роботі учня. Але функції стимулювання воно виконуватиме лише тоді, коли разом з об'єктивністю та справедливістю сприятиме розвитку позитивного ставлення до навчання.

Метод контролю – це ціла система взаємопов'язаних послідовних дій викладача та учнів, що здатні забезпечити зворотний зв'язок у процесі навчання, мета якого – отримати дані про ефективність чи неефективність освітнього процесу. Ці дії мають забезпечити систематичне, повне та своєчасне отримання інформації про процес навчання.

Класифікація методів навчання за структурним елементом системи «методи навчання» дозволяє виділити методи контролю і самоконтролю в навчанні та методи оцінювання знань учнів ЗПТО. Основою контролю та самоконтролю засвоєння знань є порівняння результатів діяльності, запланованої на початку навчання, з отриманими в результаті поточного або підсумкового контролю. Залежно від того, хто проводить таке порівняння, розрізняють:

- контроль (здійснює викладач) ;
- самоконтроль (здійснює учень).

І контроль, і самоконтроль виконують дві функції:

- оцінну, визначаючи ступінь досягнення цілей навчання;
- корекційну.

У ЗПТО використовуються наступні методи:

- усне опитування (бесіда, розповідь учня);
- письмова контрольна робота (самостійні та контрольні роботи, твори, повідомлення, диктанти, графічні завдання тощо);
- практичне тестування (дослідження, практичні роботи, спостереження, заповнення таблиць, побудова схем, моделей, перфокарт).

Відносно новою темою є використання в процесі перевірки знань тестових завдань, що є стандартизованим засобом оцінювання. Даний метод дозволяє цілеспрямовано й економно виявити, що учень знає і вміє.

Методи усного контролю складаються з:

- індивідуальне опитування;
- фронтальна перевірка знань.

Під час індивідуального опитування викладач пропонує учневі усні відповіді на такі запитання, які б дозволили зрозуміти, на якому рівні досягнень він перебуває, тобто який рівнем навчання він засвоїв. Якщо подивитися з іншого боку, викладача також цікавить, фрагментарно засвоїв учень матеріал чи володіє системою знань.

До прийомів усного контролю належать бесіда, розповідь учня, читання схеми тощо. Основою є монологічна відповідь учнів і (або) бесіда, під час якої викладач або учні задають запитання й чекають відповіді опитуваного. Для монологічних відповідей учнів доцільно вибрати доступні проблемні запитання, які потребують від учня проявити креативність, незалежність і винахідливість. Найбільш зручна фронтальна форма, оскільки дозволяє активізувати всіх учнів. Усне дослідження як діалог викладача з одним учнем або з усією групою (відповіді з місця) здійснюється переважно на перших етапах навчання, коли

необхідно систематизувати й уточнити знання учнів, перевірити те, що було отримано. засвоєного на цьому етапі навчання, що потребує додаткового освітнього часу чи інших методів роботи.

Продумана система запитань, які перевіряють не тільки (і не стільки) здатність учнів запам'ятовувати та відтворювати інформацію, а й усвідомленість навченого, уміння міркувати, висловлювати свою думку, будувати аргументовану відповідь, активно брати участь у загальній бесіді, вміння конкретизувати загальні поняття – все це дуже важливо для правильного діалогу. Для цього виду контролю можливо використовувати різні прийоми: ігри, картки, робота на дошці, пояснення, бесіда з різними типами питань.

Фронтальне опитування надає інформацію про рівень засвоєння матеріалу усією групою учнів. Розробляючи питання фронтального опитування, викладачів не має на меті знати, хто з учнів засвоїв матеріал і на якому рівні. Тут педагог більше турбується про те, наскільки учні засвоїли знання в їх повноті, а також про повноту та широту набутих знань.

Для письмової перевірки знань зміст робіт може бути організований за однорівневим або багаторівневим варіантами, що відрізняються один від одного за складністю. При цьому учням закладу професійно-технічної освіти пропонуються інструкції, які пояснюють, що кожен самостійно може вибрати варіант будь-якої складності.

Особливою формою для здійснення письмового контролю є графічні роботи. До них прийнято відносити креслення, схеми тощо. Основна їхня мета – здійснити перевірку вміння учнів користуватися отриманими знаннями в нестандартній ситуації, використовувати метод моделювання, працювати в просторовому ракурсі, узагальнювати набуті знання.

У рамках поточного контролю проводиться поетапний контроль, який проводиться після певної дії учнів, щоб уникнути неправильного розуміння матеріалу ними, запобігти можливим помилкам. Поетапний контроль особливо

важливий для викладача як засіб для вчасної корекції його діяльності, внесення змін у планування подальшого навчання та попередження неуспішності. Зазвичай він супроводжує процес формування умінь і навичок, тому й здійснюється на перших етапах навчання в ЗПТО, коли ще важко говорити про сформованість в учнів умінь і навичок. Його основна мета – проаналізувати хід формування знань і вмінь учнів. Основою є опитувальна бесіда чи пояснення викладача.

Періодичний (тематичний) контроль проводиться після великих розділів програми. Тематичний контроль має на меті перевірити засвоєння програмового матеріалу з кожної основної теми курсу, а оцінка відображає результат. Специфіка цього виду контролю: учневі надається додатковий час для підготовки та дається можливість повторно здати матеріал, щоб мати можливість отримати більш високу оцінку. Бажання учня поглибити власні знання стає мотивованою дією, що відображає його бажання та інтерес до навчання. Можливі такі методи контролю:

- графічний контроль;
- практичний контроль;
- письмовий контроль тощо.

Більш детально розглянемо останній метод. Такий вид контролю передбачає комплексну перевірку засвоєння знань та охоплює всю групу учнів. Основою є робота всіх учнів. Методики контролю: контрольні, практичні, самостійні роботи, контрольні роботи.

Самостійна робота може відбуватися фронтально, у малих групах або ж індивідуально. Мета даного контролю визначається індивідуальними особливостями та темпом засвоєння знань учнями ЗПТО. Для розвитку самоконтролю та самооцінки учнів рекомендується добирати самостійні та контрольні роботи за різними рівнями.

Самостійна робота – коротка (15-20 хв.) письмова перевірка знань і вмінь учнів з невеликої (ще не опрацьованої повністю) теми з курсу. Основні цілі цієї роботи:

- перевірка володіння методами розв'язування навчальних завдань учнями;
- усвідомлення понять;
- орієнтація в конкретних правилах і закономірностях тощо.

Якщо самостійна робота проводиться на початковому етапі формування в учнів навичок і вмінь, то вона не оцінюється оцінкою. Натомість викладач проводить аргументований аналіз роботи учнів, який проводить разом із учнями. Якщо вміння учня знаходяться на стадії закріплення, автоматизації, то самостійна робота може бути оцінена.

Самостійну роботу доцільно використовувати для сором'язливих, боязких учнів, які відчувають дискомфорт під час відповідей. В даному випадку добре виконана робота стає фундаментом для відкритої підтримки учня, виховання самоповаги.

Рекомендується також виконувати динамічні самостійні роботи, що розраховані на короткий час (5-10 хвилин). Такі роботи дають можливість перевірити знання і вміння з окремих суттєвих питань курсу, а також з'являється змога контролювати та, за необхідності, коригувати хід засвоєння навчального матеріалу, а також правильність вибору учнями методів навчання.

Контрольні роботи зазвичай використовуються для фронтального, поточного та підсумкового контролю, щоб перевірити знання та вміння учнів з великої та повністю пройденої теми освітньої програми. Вони проводяться протягом року і, зазвичай, з тих предметів, для яких досить важливими є вміння та навички, що пов'язані з оформленням письмових та графічних робіт, а також які вимагають уміння висловлювати думки та застосовувати правила мови. Контрольна робота оцінюється.

До стандартизованих методів перевірки успішності можна віднести тестові завдання. Насамперед, вони привертають увагу тим, що дають кількісну характеристику не лише рівня навчальних досягнень учня з конкретної дисципліни, а й можуть виявити рівень загального розвитку: уміння використовувати знання в нестандартній ситуації, знаходити спосіб конструювати завдання, порівнюючи правильні та хибні відповіді тощо.

Стандартизовані методи дають змогу досить точно та об'єктивно отримати повну картину розвитку групи учнів та освітнього закладу в цілому з мінімальними витратами часу; а також з'являється можливість зібрати дані про стан системи освіти в цілому.

Об'єктивність та точність оцінок забезпечуються завдяки критеріями оцінювання. Критерії – це реальні, точно обрані ознаки, величини, якими вимірюють досягнення учнів відповідно до певних об'єктів оцінювання.

Аналіз об'єктів контролю в ЗПТО дав змогу визначити наступні критерії оцінювання:

- якість знань (предметів, способів діяльності): міцність, повнота, глибина, узагальненість, системність, дієвість;
- формування предметних навичок і вмінь, способів освітньої діяльності (виконання за прикладом, за аналогією, у нових ситуаціях);
- наявність досвіду елементарної творчої діяльності (частково-пошуковий та пошуковий рівні);
- наявність досвіду емоційно – ціннісного ставлення до себе та навколишнього світу.

На основі вказаних критеріїв і виділяють чотири рівні освітньої досягнень учнів закладів професійно-технічної освіти: початковий, середній, достатній, високий.

Дані 4 рівні відповідають 12-бальній шкалі оцінювання в такому співвідношенні: I (вихідний) – 1-3 бали; II (середній) – 4-6 балів; III (достатній) – 7-9 балів; IV (високий) – 10-12 балів.

Оцінка має включати такі припущення:

– оцінювання має підтримувати прогрес учнів у знаннях, сприяти їх розумінні та впевненості;

– оцінка повинна бути сконцентрована на важливих цілях і включати різні джерела інформації;

– оцінка має коригувати та підтримувати методи навчання;

– батьки та учні – основні партнери в процесі оцінювання.

Творчий момент у педагогічній діяльності викладача заключається в тому, що, ставлячи себе в специфічні, але мінливі умови оцінювання, він повинен сприяти максимальному розвитку своїх учнів.

Види порівняльної оцінки:

1. Оцінювання не відповіді учня, а його особистості (знову забуваєш, ледачий, недбалий): учень не знає, що в його відповіді правильно, що саме від нього вимагає викладач.

2. Непряме оцінювання: відповідь учня оцінюється через відповідь однокласника. Така оцінка має вплив на формування стосунків у групі.

3. Невизначене оцінювання не є дуже ефективним, тому що викладач фактично не сказав нічого, що учень міг би зрозуміти.

4. Негативна оцінка: коли викладач, оцінюючи відповідь учня, вказує лише на допущені помилки та запевняє учня, що відповідь хибна.

5. Оцінка – згоди не ефективна для сильних, академічно обдарованих учнів і дуже ефективна для слабких.

6. Схвалення-підтримка особливо позитивно впливає на учнів, що втратили мотивацію, та не вірять у власні сили, або недооцінюють свої можливості, бо працюють сумлінно, але результати не відповідають їхнім зусиллям.

7. Оцінка-критика безпосередньо впливає на емоційно-вольову сферу учнів ЗПТО. Результат критики значною мірою залежить від способу спілкування викладача й учня, стосунків між ними. Використовуючи цей вид оцінювання, викладач не повинен грубіянити, принижувати особистість учня, систематичне приниження призводить до образи.

8. Викладачі рідко використовують оцінку – бурхливе обурення. Досить часто це залежить від того, кого оцінюють. Ні в якому разі не можна принижувати гідність учня.

Правильно організований контроль і оцінювання знижують рівень тривожності, а також формують правильні цілі та орієнтують на самостійність, активність і самоконтроль.

2.3. Методика використання оцінювальних досягнень успішності учнів в ЗПТО.

Необхідно зауважити, що далеко не всі педагоги вміють користуватися таким важливим інструментом для впливу на психіку учня та підштовхування його до активної пізнавальної діяльності як об'єктивна оцінка знань.

Для викладача завжди важливо відчуття міри та педагогічного такту, але найбільш необхідними вони є під час оцінюванні знань, вмінь та навичок учнів, адже цей процес дуже глибоко проникає в переживання здобувача освіти.

Оцінка, за словами В. Сухомлинського, будучи невід'ємною частиною процесу навчання, одночасно стає завершальним етапом роботи, або, іншими словами, винагородою за роботу. Згідно з рекомендаціями педагога, викладач має починати заняття з виставлення відмінних та позитивних оцінок, та не поспішати відмічати в журналі негативні оцінки тим учням, які з різних причин не встигли в повній мірі опрацювати матеріал дисципліни.

Під час освітньої діяльності педагог має пам'ятати, що надзвичайно важливою складовою успішного засвоєння учнем предмету є його любов до предмету. Звісно, це не означає, що за умови відсутності в учня цієї любові викладач не може допомогти її «привити», але учень має відчувати, що педагог ставиться до нього з повагою та любов'ю. Як приклад, можна привести цитату педагога Л. Петренко, який досить багато часу приділив вивченню значення любові викладача до учнів у процесі виховання та навчання: «Перша, найголовніша і найважливіша якість, без якої педагог не може бути директором, як і не кожна людини може бути педагогом, – це глибока любов до дітей, органічна потреба в колективі, глибока людяність і здатність проникнути в духовний світ учня, зрозуміти, відчути в кожному з вихованців особисте, індивідуальне» [18, с. 68].

З наведеної вище цитати можемо зробити висновок, що педагог ставить акцент на необхідності індивідуалізації підходу до кожного учня. Це допоможе зрозуміти внутрішній світ учня, а також сформує в колективі атмосферу взаємопідтримки та дружби, як між учнями, так і з викладачем.

Проблемою розумної любові до дітей, тобто такої любові, що органічно переплітається з вимогливістю до них, а також підкреслює їх потенціал та творчі можливості займалися і такі педагоги та викладачі – методисти як Н. Зубалій, Н. Калінченко, С. Близнюк та інші [15, с. 36].

Для того, щоб педагог міг продемонструвати учням свою доброзичливість як постійну рису характеру, йому необхідно створити сприятливу ситуацію, де б учні змогли показати свої досягнення, а викладач зміг би оцінити їх відповідною реакцією, тоном, а також змотивувати учня за допомогою належної оцінки [18, с. 46].

За умови, що в групі панує атмосфера доброзичливості між учнями та викладачем, якщо останній вимушено ставить учневі незадовільну оцінку, це має викликати не образу, а навпаки, стимулювати учня до активізації його праці,

тобто змотивувати його. Але, знову ж таки, це за умови доброзичливих стосунків між викладачем та учнем. Якщо ж змоделювати ситуацію, що негативну оцінку ставить педагог, в якого напружені відносини з учнем, то останній може сприйняти дану оцінку не як оцінювання своїх знань, а як вияв відношення педагога до нього, що може викликати переживання та стрес. Ось чому так важливо правильно та вміло створити атмосферу доброзичливості та любові в колективі, та постійно підтримувати її.

Оцінювання знань і вмінь учнів ЗПТО є важливою частиною освітнього процесу, від його правильної побудови багато в чому залежить успіх всього навчання.

Важливою умовою підвищення ефективності освітнього процесу є регулярне отримання викладачем об'єктивної та реальної інформації про процес пізнавальної активності учнів. Дану інформацію викладач отримує під час контролю за освітньою діяльністю учнів.

Останніми роками в педагогічній науці, як за кордоном, так і в нашій країні, досить активно обговорюється проблема розвитку компетентності учня в освітньо-виховному процесі. Після закінчення школи майбутній учень ЗПТО повинен не тільки вміти розв'язувати стандартні завдання, а й вміти застосовувати здобуті знання на практиці, завжди бути готовим вирішувати соціальні проблеми, знаходити вихід з нестандартних життєвих ситуацій. Оцінка компетентності здійснюється або шляхом перевірки певних навичок, або шляхом експертної оцінки «продукту», під час якої експерт намагається оцінити, чи дозволять знання та вміння учня ЗПТО стати успішним у житті, вирішувати не лише навчальні завдання, а й соціальні проблеми.

Сучасний компетентнісний підхід може поєднувати вимоги освітнього процесу та життя. Проте це зумовлює необхідність змін у системі оцінювання освітніх досягнень учнів. Пошук критеріїв і процедур оцінювання традиційних освітніх досягнень є суттєвим, оскільки існуюча система оцінювання не визнає

талантів учнів і тим самим перешкоджає їх розвитку, позбавляючи суспільство переваг їхніх потенційних досягнень.

Викладач має враховувати, що оцінка впливає безпосередньо на емоційний стан учня, і здатна викликати як позитивні, так і негативні емоції, створюючи емоційний комфорт або ж дискомфорт. Негативні емоції, зазвичай, викликані необґрунтованою оцінкою.

Педагогічні колективи освітніх закладів завжди працюють над пошуком нових шляхів для підвищення ефективності перевірки та оцінювання знань учнів. У ЗПТО України розроблено надійну технологію контролю якості знань, умінь і навичок учнів, яка включає такі види роботи:

- щоденний вплив на підготовку учнів кожної групи до занять;
- неприпустимо виставляти необ'єктивні оцінки за семестр;
- необхідно проводити якісне оцінювання успішності учнів загалом в освітньому закладі та в кожній групі зокрема.

На початку кожного семестру в учнів є можливість перевірити та порівняти результати власної освітньої діяльності за семестр на фоні групи та всього освітнього закладу. Викладачеві необхідно працювати над складанням психолого-педагогічної карти для кожної групи, що відображає природні нахили та можливості кожного учня. Порівняння даних учня з цієї картки з результатами оцінювання надає змогу зробити:

- об'єктивний висновок, у якому саме режимі він працює;
- вплинути на наближення його роботи до оптимального рівня;
- скласти таблиці якості знань учнів з кожної дисципліни за кожний семестр та за рік для характеристики роботи викладачів;
- систематично проводити контрольний зріз знань, що допомагають порівнювати показник їх якості, наведений викладачем у попередній таблиці, з результатами даного тесту. Дана перевірка спонукає викладача бути об'єктивним під час оцінювання знань учнів;

– анонімне опитування учнів з метою визначення рейтингу предметів та рейтингу викладачів, сильних і слабких сторін роботи освітнього закладу, потреб та участі учнів у позакласній роботі, їх пропозицій щодо покращення освітнього процесу.

У процесі навчання, особливо під час оцінювання, викладач має проявляти доброзичливість, терпіння та вимогливість, поєднувати це з індивідуальним підходом, а нормативний метод оцінювання – з особистісним, порівнюючи виявлені досягнення учня не лише з нормою, але і з його попередніми успіхами.

При аналізі процесу оцінювання в ЗПТО з'ясувалося, що стійкість оцінок в окремих учнів закладається рано. Хтось відносно швидко може оцінитися на відмінно, а хтось – на середньо. Вплив оцінювання результатів діяльності впливає на групування окремих учнів.

Нагромадження оціночних суджень стає самооцінкою учня. Це відбивається на його інтересах: учень, який отримав низьку оцінку, уникає діяльності, стає апатичним, думає про інше.

В умовах освітнього процесу учень отримує певну роль (винятковий, проблемний, «важкий» учень), від якої практично неможливо позбутися.

За результатами оцінювання, приблизно одна третина учнів є привілейованими, і принаймні одна третина є їх жертвами.

Іншим джерелом зниження об'єктивності оцінювання є симпатії чи антипатії викладача до окремих учнів. Близько 50% учнів, які подобаються викладачу, отримують оцінки вищі, ніж заслуговують. Стільки ж відсоток учнів, які викладачу не подобаються. Вони отримують знижені оцінки.

Тут діє механізм ефекту ореолу: учень, який подобається викладачу, видається більш здібним, і навпаки.

Помітна залежність оцінки досягнень учнів від психологічних особливостей ситуації: від думки викладача про учня, випадкових уявлень про нього, настрою тощо. Але також відомо, що в умовах проведення опитування на

занятті змінюється звичний стан учня, він стає збудженим, пригніченим, у нього порушуються розумові процеси.

Мета, до якої повинні прагнути всі викладачі – бути максимально об'єктивними під час оцінювання. Адже адекватна педагогічна оцінка сприятиме успішному старту та розвитку життя учня.

Водночас педагогічне оцінювання є своєрідним лакмусовим папірцем професійної майстерності викладача. Доведено, що оцінка:

- з одного боку, це потужний засіб, здатний сприяти розвитку особистості учня та корекції його поведінки;

- з іншого боку, виклик неупередженості викладача.

Педагогічна оцінка безпосередньо впливає на мотивацію учня, адже з перших днів навчання учень здебільшого щиро хоче стати відмінником і відразу може розчаруватися, переконавшись, що у нього нічого не виходить. Однією з причин цього є надмірна строгість викладача в оцінюванні.

Дидактогенія – психічний стан учня, зумовлений недотриманням викладачем педагогічного такту. Серед ознак дидактогенії:

- підвищена нервово-психічна напруга;

- страх;

- пригнічений настрій.

Переважно (70% випадків) дидактогенія відбувається в групах першого року навчання.

Педагогічна оцінка також може вплинути на авторитет учня в групі однолітків, а іноді і стати причиною конфлікту. Так, якщо учневі не вдається завоювати авторитет серед однолітків через високі оцінки, він може вдатися до самоствердження через негативні дії.

Парадоксально, але результати діяльності учня, що відрізняються від встановлених, не завжди високо оцінюються педагогами.

Так формується стиль поведінки, в якому головною є мета, а засоби її досягнення відходять на другий план. Такий учень віддасть перевагу стандартним способам виконання того чи іншого завдання, а не творчим.

Тому під час оцінювання викладач має дбати про домінування позитивних переживань, оскільки вони впливають на:

- розвиток самооцінки учня;
- формування мотивації досягнень;
- утворення емоційного комфорту;
- розвиток творчих здібностей;
- налагодження стосунків з однолітками.

Мотивація досягнення – бажання покращити результати, незадоволеність досягнутим, наполегливість у вирішенні поставлених завдань.

Здебільшого факторами негативних емоцій щодо педагогічної оцінки є:

- отримання низької оцінки – учень відчуває провину, сором, смуток тощо;
- страх низької оцінки – учень передчасно боїться отримати низьку оцінку;
- страх покарання за низьку оцінку – учень боїться, що його будуть лаяти, бити, забороняти грати з друзями тощо;
- передчуття фізичного дискомфорту – учень, отримавши низьку оцінку або під час подальших розмов з цього питання, відчувається погано («Я не витримаю, якщо мама буде сварити», «У мене завжди болить голова, коли я одержую двійку»).

Негативні емоції вносять у процес навчання страх, нервозність, дезорієнтують учня в системі власних цінностей. Болісні переживання поразки породжують в учня почуття образи і навіть сумніви в справедливості викладача.

Виділяють такі типові помилки викладача при оцінюванні знань учнів:

- великодушність – викладач виставляє завищені оцінки (іноді це роблять викладачі, які зацікавлені в досягненні високої формальної успішності);

- центральна тенденція – викладач намагається уникати як занадто високих, так і низьких оцінок;

- ореол – ставлення викладача упереджене, він керується власними симпатіями чи антипатіями;

- контрастність – викладач оцінює знання, особистісні якості та поведінку учня залежно від його власних особливостей (наприклад, неорганізований викладач поставить вищу оцінку учню, який вирізняється самовладанням, акуратністю та старанністю);

- актуальність – викладачеві незручно відразу після низької оцінки ставити високу (або навпаки);

- репутація – викладач схильний переоцінювати відмінника;

- логічність – викладач виставляє оцінки, враховуючи психологічні якості та особливості учня, які з певних причин видаються викладачеві логічно пов'язаними з предметом (своєрідне переведення оцінок за поведінку учня в оцінки за його знання).

У певних ситуаціях не варто виставляти негативну оцінку, наприклад:

- щоб покарати учня, якщо він на уроці поведився незадовільно;

- у складних і стресових обставинах життя учня – під час розлучення батьків, хвороби рідних тощо;

- якщо оцінка суперечлива – у цьому випадку її слід тлумачити на користь учня.

Оцінка ні в якому разі не повинна бути репресивною, шокувати учня, дезорієнтувати його у власній системі цінностей, викликати негативні переживання, які згодом можуть стати невротичними.

Так, адекватна педагогічна оцінка:

- відповідає рівню знань та вмінь учня;

- мотивує учня, підвищує його активність, ініціативність, прагнення до творчості тощо;

– робить прозорою рейтингову таблицю успішності, коли кожен учень може в будь – який момент перевірити рівень своєї успішності, та порівняти його з успіхами інших.

Висновки до другого розділу

Сучасний етап розвитку професійно-технічної освіти в нашій країні справедливо можна назвати перехідним. Перехід від традиційних форм навчання до більш нових, ефективніших вимагає побудови якісно нової моделі системи контролю, що може дати змогу об'єктивно оцінювати знання, уміння та навички учнів, виключаючи суб'єктивізм. Контроль і оцінювання знань, умінь і навичок учнів – це важливий елемент освітнього процесу. За умови правильної організації оцінювання сприяє розвитку пам'яті, мислення і мови учнів, а також систематизує їх знання, вчасно виявляє помилки в процесі навчання і попереджує їх виникнення.

Перевірка знань учнів повинна містити в собі інформацію не тільки про правильність чи неправильність отриманого результату виконаної діяльності, а й про саму діяльність: чи відповідає форма дій даному етапу навчання. Правильно організований контроль освітньої діяльності учнів ЗПТО дає змогу педагогу оцінювати набуті ними знання, уміння та навички, своєчасно надавати необхідну допомогу та досягати поставлених освітніх цілей.

Оцінювання – це процес встановлення рівня досягнень учня у засвоєнні змісту предмета щодо вимог чинних програм. Оцінювання – це особлива складова контролю, а педагогічне оцінювання – результат цього контролю.

Оцінка може виражатися в оціночних судженнях і висновках викладача, які є її якісними (вербальними) показниками, або в балах, тобто кількісні показники.

Автентична оцінка повинна:

- підкреслювати сильні сторони кожного учня, а не відкривати його слабкі сторони;

- впливати на підходи до навчання, конкретизуючи, що і як навчати;

- бути постійною частиною навчання;

- бути багатовимірною, орієнтованим на соціальний та емоційний прогрес, а не лише на інтелектуальний розвиток;

- включати активний взаємообмін думками між викладачем і батьками, викладачем і учнями;

- підкреслити важливість освіти;

- розвивати оптимальне навчання для всіх учнів ЗПТО;

- бути чітко зрозумілим учням, а також їхнім батькам.

Оцінка може і повинна служити різним цілям:

- учні стають більш саморефлексивними, здатними самостійно контролювати власне навчання;

- викладачі можуть більш точно застосовувати свої методи;

- адміністрація ЗПТО краще розуміє, як розвиваються групи учнів;

- викладачі можуть оцінити рівень досягнень учнів, які беруть участь у навчанні за цією моделлю.

У процесі перевірки й оцінювання необхідно досягти системності, об'єктивності у визначенні рівня досягнень учнів за основними вимогами відповідно до цілей та індивідуальних особливостей розвитку учня.

Щоб дати об'єктивну оцінку освітнім досягненням учнів, спершу необхідно проаналізувати:

- характеристику відповіді учня: чи вона елементарна, чи фрагментарна, або ж повна, доказова та логічна;

- якість знань, їх правильність та повнота, змістовність і глибина тощо;

- рівень формування загальноосвітніх і предметних умінь і навичок;

- рівень самостійності учня під час освітньої діяльності;

– досвід творчої діяльності (уміння визначати проблеми та їх вирішувати, а також формулювати гіпотези тощо);

– незалежність оціночних суджень.

Таким чином, педагогічне оцінювання є важливою умовою формування позитивного ставлення до навчання. Воно дозволяє створити емоційно-позитивну атмосферу в групі. Оцінка викладача найефективніше впливатиме на діяльність учнів тоді, коли будуть враховані психолого-педагогічні умови її впливу:

– доброзичливе ставлення до учнів;

– вмотивованість та об'єктивність оцінювання, індивідуальний підхід;

– ставлення учнів до навчання, викладача та товаришів;

– усвідомлення вимог викладача, об'єктивна реакція на оцінку, її вплив на діяльність;

– створення реальних умов для успішності у навчанні тощо.

Отже, перед викладачем постає завдання організувати процес навчання таким чином, щоб контроль природним чином входив у систему навчання як обов'язковий функціональний компонент, що забезпечує його цілеспрямованість та об'єктивність. Використовуючи традиційні форми і методи контролю й оцінювання, викладачі в ЗПТО ознайомлюються з досвідом педагогів-новаторів, результатами їх досліджень і експериментів та використовують цей досвід для пошуку нових ефективних методів контролю.

Список використаних джерел до другого розділу

1. Белько Г. Співпраця вчителя та учнів в оцінюванні знань // Школа. – 2009. – № 10. – С. 29-31.

2. Боднар О. Інноваційні технології у форматі контрольної оцінювальної діяльності // Школа. – 2010. – № 1. – С. 5-11.
3. Варій М. Й. Основи психології і педагогіки : Навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 375 с.
4. Волкова Н. П. Педагогіка: Посібник. – К. : Академія, 2001. – 575 с.
5. Галузяк В.М., Сметанський М.І., Шахов В.І. Педагогіка. – Вінниця, 2001. – 200 с.
6. Граненко Н. Поточне або тематичне оцінювання: що підказує європейський досвід // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2004. – № 6. – С. 22-25.
7. Зайченко І. В. Педагогіка : Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – Чернігів : 2003. – 526 с.
8. Зварич І. Засади педагогічного контролю й оцінювання знань // Рідна школа. – 2004. – № 2. – С. 75-76.
9. Максимюк С. П. Педагогіка : Навчальний посібник. – К. : Кондор, 2009. – 670 с.
10. Малафіїк І. Щоб оцінити знання, потрібно знати, що оцінювати // Освіта. – 2000. – № 44. – С. 1-4.
11. Мойсеюк Н.Е. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К., 2005. – 350 с.
12. Наумець О. М. Педагогіка сучасної зарубіжної школи: Навчальний посібник для студентів педагогічних вузів. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2004. – 183 с.
13. Нісімчук А. С. Педагогіка: Підручник / Андрій Нісімчук. – К. : Атіка, 2007. – 343 с.
14. Пальчевський С. С. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К. : Каравела, 2007. – 575 с.

15. Педагогіка: Навчальний посібник / М-во освіти і науки України, Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського ; Укл. Інна Богданова, Ірина Бужина, Ніна Кавалерова та ін. – Харків : Одиссей, 2003. – 350 с.
16. Петренко Л. Вплив регіонального оточення на якість навчально-виховного процесу // Рід. шк. – 2001. – №12. – С.27-29.
17. Петренко Л.М. Методи експертного оцінювання в системі внутрішкільного контролю // Ціннісні пріоритети в освіті у XXI столітті: Матеріали Між. наук.-практ. конференції 11-13 листоп. 2003р. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – С. 15-21.
18. Петренко Л.М. Особливості системи контролю за навчально-виховним процесом у сучасній школі // Рід. шк. – 2002. – №6. – С.44-46.
19. Петренко Л.М. Експертиза в якості навчання // Нива знань. – 1997. – №3. – С. 30-33.
20. Петренко Л.М. Експертиза знань як засіб удосконалення управлінської діяльності керівника // Нива знань. – 2002. – №3. – С. 57-63.
21. Підласий І.П. Закономірності навчання і підвищення якості знань учнів. – К.: Знання, 1981. – 46 с.
22. Рукасова С. Оцінювання знань учнів як педагогічна проблема // Рідна школа. – 2003. – № 4. – С. 36-38.
23. Фіцула М.М. Педагогіка. – К., “Академія”, 2000. – 544 с.
24. Шестіалтинов В. Системний аналіз і 12-бальна шкала: як підвищити якість навчання // Директор. – 2003. – № 2. – С. 56-58.
25. Ягупов В. В. Педагогіка : Навчальний посібник. – К. : Либідь, 2002. – 559 с.
26. Якса Н. В. Основи педагогічних знань : Навчальний посібник. – К.: Знання, 2007. – 358 с.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ В ЗПТО

3.1. Експериментальна система оцінювання успішності учнів в ЗПТО

Багато проблем, які традиційно пов'язують з оцінюванням у сфері професійно-технічної освіти, виникли через нечіткі цілі та погано визначені вимоги до результатів навчання, використання невідповідних інструментів та ігнорування всіх суб'єктів оцінювання, крім викладача. У результаті учні сприймають таке навчання як «нудне і примусове».

При викладанні програм, курсів, предметів необхідно оцінювати не тільки теоретичні знання учнів, але також і їх поведінкову (соціально-психологічну) компетентність, яка включає баланс знань, умінь, ставлень (психологічних установок) і поведінки (або наміри). При цьому оцінка має базуватися на таких принципах:

– позитивний підхід. Оцінювання зосереджується на рівні досягнень і прогресу учня, не наголошуючи на рівні його невдач. Академічна оцінка повинна бути позитивною або не виставлятися взагалі. Ця теза ґрунтується на тому, що для досягнення реального впливу на формування здорової поведінки учня слід акцентувати увагу на стимулюючій і мотиваційній функціях оцінювання.

Чітке визначення результатів навчання. Визначення бажаних результатів освітнього процесу повинно відповідати критеріям SMART (конкретність, можливість перевірки, досяжність, узгодженість із цілями та завданнями, достатній час для навчання).

Багатовимірність. Одночасно мають оцінюватися всі визначальні компоненти поведінкової компетентності учнів:

- знання та вміння їх застосовувати;
- емоційно-ціннісне ставлення до оточуючих та до самого себе;
- формування специфічних умінь і навичок;
- реальна поведінка в ситуаціях реального життя.

Облік індивідуальних стилів навчання. Оцінку результатів слід проводити з урахуванням домінуючих стилів навчання учнів (зоровий, аудіальний, тактильний), а також з урахуванням різних типів компетенцій (лінгвістичної, логічної, музичної, просторово-візуальної, кінестетичної, інтра- і міжособистісної).

Адекватність інструментів. Система засобів (методів і процедур) оцінювання повинна відповідати освітнім завданням, об'єктам і суб'єктам оцінювання, стилям навчання учнів і функціям оцінювання.

Дотримання балансу предметів оцінювання. Сучасна концепція оцінювання передбачає, що лише 20% оцінювання здійснюється викладачем, 50% – самим учнем і 30% – шляхом взаємооцінювання.

Оцінювання знань в ЗПТО має бути адекватним і мотивуючим. Для цього шляхом аналізу літератури та консультацій з викладачами було виведені наступні критерії адекватного оцінювання:

- чіткі та зрозумілі вимоги до результатів освіти;
- сприяти досягненню та перевищенню цих результатів;
- дають можливість по-різному показати свої досягнення;
- заохочувати учнів випробувати моделі поведінки без ризику отримати за це негативну оцінку;
- дає змогу розвивати позитивне ставлення до себе, впевненість у власних силах та можливостях;
- використовувати взаємооцінку та самооцінку як надзвичайно важливий елемент освітнього процесу;
- забезпечує зворотний зв'язок з учнями та вчителем.

Перевіряючи систему оцінювання знань в ЗПТО, було виявлено, що викладачі, батьки та керівники системи освіти зацікавлені в отриманні аргументованої відповіді на питання: «Які реальні зміни в поведінці учнів спричинив цей предмет, курс чи програма?» Для цього потрібні об'єктивні дані, які б підтверджували або не підтверджували наявність таких змін у детермінантах поведінки.

Вказані дані можна отримати на основі тестування «ДО» і «ПІСЛЯ». Ця процедура заключається в тому, що перед початком курсу навчання та після його закінчення проводиться анонімне опитування згідно спеціально розробленого тесту. Як приклад, він може складатися з чотирьох частин, що дозволяють оцінити компоненти поведінкової компетентності учнів:

Частина 1. Базові знання.

Частина 2. Психологічні установки (виявляються в установках і позиціях).

Частина 3. Наміри (показник, що близький до поведінки).

Частина 4. Базові навички.

Шляхом порівняння результатів вхідних і вихідних досліджень визначається обсяг змін. Чим більша різниця між балами «ДО» і «ПІСЛЯ», тим суттєвішими є позитивні зміни в поведінкових компонентах, спричинені впровадженням програми, курсу чи предмета.

Щоб виключити вплив інших факторів і визначити, що саме допомогло учням – даний курс чи, наприклад, інформаційна кампанія в ЗМІ, дані, що отримали, порівнюють з результатами контрольної групи, що не вивчала цей курс. Бажано, щоб контрольна група за чисельністю, складом і умовами навчання була схожою на групу, яка навчалась.

Існує величезна кількість інструментів, за допомогою яких можна оцінити ефективність та грамотність побудови системи оцінювання в ЗПТО, а також слідкувати за прогресом учнів. Використовуючи ці інструменти в освітньому процесі, слід враховувати те що, використання лише одного з інструментів не

дозволяє зробити висновок про вплив освітнього процесу на всі компоненти поведінкової компетентності учнів. Тому варто використовувати принаймні чотири інструменти, кожен з яких найбільш адекватний для перевірки системи.

Деякі типи інструментів більше підходять для оцінювання знань, інші – для оцінки ставлення, треті – для навичок чи поведінки. Також слід враховувати, що учні зазвичай використовують свої домінуючі стилі сприйняття та навчання: зоровий, слуховий і тактильний. Не варто забувати, що учні різною мірою розвинули базові компетентності: мовну, логічну, музичну, візуально-просторову, кінестетичну, особистісну, міжособистісну тощо. Тому засоби, які обирає викладач, мають бути адаптовані до об'єктів оцінювання та індивідуальних особливостей учнів.

Для того, аби зробити суб'єктивні висновки, важливо отримати інформацію від різних груп (суб'єктів оцінювання): викладачів, самих учнів, їхніх однолітків та інших осіб. Кожна з таких груп може мати різні погляди на те, що впливає на ефективність оцінювання або як саме інтерпретувати різні сприйняття до процесу оцінювання. Врахування інформації з різних джерел є класичною вимогою сучасної оцінки (іншими словами це метод триангуляції для підвищення надійності). Окрім того, самооцінка дозволяє розвивати в учнів здатність до самоаналізу, утворення цілей та аналізу власних досягнень. Спочатку учень визначає, чого саме він прагне досягти, планує проміжні результати (етапи досягнення) і, нарешті, оцінює, як він впорався. Якщо це оцінювання проводиться однолітками, то акцент робиться на моніторингу та отриманні зворотного зв'язку.

Провівши аналіз системи оцінювання в ЗПТО, було з'ясовано, що існують різні типи інструментів для оцінки впливу навчання на знання, навички, ставлення та поведінку учнів.

1. Закриті питання – це тести, розроблені викладачем, або стандартизовані списки запитань, наприклад:

- «так / ні / не знаю»;
- «згоден / частково / не згоден»;
- додавання пропозицій;
- встановлення відповідностей;
- вибір правильних чи неправильних відповідей тощо.

Закриті питання надзвичайно ефективні під час оцінюванні рівня знань, оскільки викладачеві легше сформулювати кількісні показники, за якими потім можна порівняти результати освітньої діяльності учнів. Однак цей тип запитання не дозволяє оцінити вміння учня використовувати знання.

Цей метод також використовується для оцінки навичок, установок і намірів. Але якщо під час тестування не виконується умова анонімності, викладач має бути дуже обачним в інтерпретації отриманих результатів. Справа в тому, що учні намагаються відповідати так, як від них очікують, а не так, як вони насправді думають і роблять. Тому рекомендовано до використання анонімне тестування з додатковою обробкою результатів у зведеному вигляді для всієї групи.

2. Відкриті запитання дозволяють встановити вміння учня не тільки запам'ятовувати, а й застосовувати знання та обґрунтовувати свою відповідь. Крім того, відкриті запитання використовуються для з'ясування здібностей і ставлення учнів до певної проблеми, предмета, явища тощо.

3. Шкали є найкориснішим інструментом для оцінки ставлення. Учням пропонується вказати ступінь згоди чи незгоди з тим чи іншим твердженням. Наприклад, учням пропонується вислів: «Пити пиво в підлітковому віці небезпечно для здоров'я». Пропонується висловити своє ставлення, обравши один із варіантів відповіді: «зовсім не згоден», «не згоден», «не впевнений», «згоден», «повністю згоден». Шкали також використовуються для оцінки поведінкових умінь і навичок учнів, враховуючи ступінь їхньої впевненості у своїй здатності діяти обраним способом.

4. Поведінкові наміри – студенту пропонується оцінити вірогідність того, як саме буде поводитися відповідно до сказаного в питанні. Наприклад, для відповіді на запитання: «Я не бажаю вступати в стосунки на даному етапі свого життя» учень повинен обрати один із варіантів відповіді: «повністю згоден», «частково згоден», «частково не згоден», «категорично не згоден». В різних варіантах цього методу наводяться різні конкретні життєві ситуації і перелік можливих варіантів поведінки. Учневі пропонується вибрати найбільш прийнятний для нього варіант поведінки. Численні дослідження показали, що існує тісний зв'язок між намірами та реальною поведінкою. Тому цей метод справедливо можна вважати найкращим для оцінки впливу навчання на реальну поведінку за умови анонімного проведення тестування.

5. Інтерв'ю – відповіді на запитання в структурованій чи в неструктурованій формі. Вони використовуються для оцінки знань, умінь і ставлень. Вони відрізняються від тестів тим, що викладач отримує інформацію невербальними каналами під час інтерв'ю. Недоліком є те, що дана співбесіда займає набагато більше часу.

6. Рольові ігри та моделювання є корисним інструментом як для відпрацювання, так і для оцінки поведінкових навичок.

7. Спостереження надає надійну інформацію про знання, ставлення, навички поведінки та реальну поведінку, але вимагає набагато більше часу.

8. Дебати – це змога оцінити ставлення до певної проблеми, а також вміння відстоювати свою позицію з повагою до опонента, можливість відточувати навички самоконтролю, толерантність, логічне та творче мислення.

9. Презентації та проекти демонструють знання змісту та вміння логічно мислити, аналізувати, доводити та мотивувати. Проекти бувають теоретичними (дослідницькі роботи, дослідження) або ж практичними (виготовлення наочної продукції, розробка фото- та відеопрезентацій, сценічні виступи тощо).

10. Творчі методи, або стимулююча діяльність, є способом оцінки знань, ставлення, умінь і навичок учнів з використанням їх творчого потенціалу.

Вони можуть бути у вигляді:

– портфоліо – це збірка робіт учня за певний період часу. Наприклад, до портфоліо можна включити розбір статті, відповіді на листи, есе на задані викладачем теми;

– плакатів у вигляді символів або значків, які, як приклад, свідчать про рівень розуміння учнем предмету;

– тематичних колажів або альбомів ілюстрованих журналів, карток з тестами або ситуаціями для інтерактивних ігор.

Враховуючи доцільність використання даних інструментів в освітньому процесі ЗПТО, була розроблена таблиця 3.1 (наведено нижче), у якій показано найбільш часто використовувані інструменти оцінювання та їх доречність для оцінювання знань, навичок, ставлення та поведінки. Великий «Х» означає, що інструмент найбільш корисний для оцінки відповідного компонента поведінкової компетентності, а «х» означає, що він просто корисний.

Таблиця 3.1

Доцільність використання інструментів оцінювання

Тип інструменту оцінювання	Важливість для оцінки			
	Знання	Навички	Ставлення	Поведінка
Закриті запитання	X	х	х	X
Відкриті запитання	X	х	х	
Шкали		х	X	
Поведінкові наміри				X
Інтерв'ю	х	х	X	
Рольові ігри і симуляції	х	X	х	
Спостереження	х	X	х	X
Дебати	х	X	х	X
Презентації, проекти	х	X	х	X
Творчі методи, або такі що стимулюють активність	х	X	X	

Критерії та порядок оцінювання здобувачів професійно-технічної освіти визначаються положеннями відповідних наказів Міністерства освіти і науки України про оцінювання навчальних досягнень учнів ЗПТО, передбачених відповідними робочими програмами.

Оцінювання навчальних досягнень учнів ЗПТО здійснюється за 12-бальною системою (шкалою) і його результати позначаються цифрами від 1 до 12. Обов'язковому оцінюванню підлягають навчальні досягнення учнів з предметів інваріантної частини відповідних робочих програм школи.

Державна підсумкова атестація осіб, які здобувають освіту у ЗПТО, проводиться відповідно до наказу МОН України від 07.12.2018 № 1369 «Про затвердження Порядку проведення державної підсумкової атестації» (зі змінами).

У положеннях про оцінювання введено критерії оцінювання навчальних досягнень учнів, які встановлюють чіткий зв'язок між вимогами до знань, умінь і навичок, що оцінюються, та показником оцінювання в балах.

Підсумкове оцінювання включає порівняння навчальних досягнень учнів із конкретними очікуваними результатами навчання, визначеними РНП.

Оцінювання навчальних досягнень учнів ЗПТО здійснюється за критеріями, наведеними у таблиці 3.2.

Процедурами оцінювання навчальних досягнень учнів в ЗПТО є поточне(ПО), тематичне(ТО), семестрове(СО), річне оцінювання(РО) та державна підсумкова атестація (ДПА).

Форми для проведення контролю та їх кількість визначаються РНП та поурочно-тематичними планами викладачів.

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів в ЗПТО

Рівень навчальних досягнень	Бал	Вимоги до знань, умінь і навичок
I Початковий	1	Здобувачі професійно-технічної освіти розрізняють об'єкти навчання
	2	Здобувачі професійно-технічної освіти відтворюють незначну частину навчального матеріалу, мають нечіткі уявлення про об'єкт вивчення.
	3	Здобувачі професійно-технічної освіти відтворюють частину навчального матеріалу; виконує елементарні завдання з допомогою викладача
II Середній	4	Здобувачі професійно-технічної освіти з допомогою викладача відтворюють основний навчальний матеріал, можуть повторити певну операцію, дію за зразком.
	5	Здобувачі професійно-технічної освіти відтворюють основний навчальний матеріал, вміють давати визначення понять з помилками та неточностями, формулювати правило.
	6	Здобувачі професійно-технічної освіти демонструють знання та розуміння основ навчального матеріалу. Їхні відповіді правильні, але недостатньо зрозумілі. Уміють застосовувати знання під час виконання завдань за зразком
III Достатній	7	Здобувачі професійно-технічної освіти правильно відтворюють навчальний матеріал, знають основні теорії та факти, можуть наводити власні приклади для підтвердження тих чи інших думок, частково контролюють власні навчальні дії.

	8	Здобувачі професійно-технічної освіти правильно відтворюють навчальний матеріал, знають основні теорії та факти, можуть наводити власні приклади для підтвердження тих чи інших думок, частково контролюють власні навчальні дії.
	9	Здобувачі професійно-технічної освіти добре володіють вивченим матеріалом, застосовують знання в стандартних ситуаціях, вміють аналізувати та систематизувати інформацію, використовувати загальновідомі докази з самостійним і правильним міркуванням.
IV Високий	10	Здобувачі професійно-технічної освіти мають повні, глибокі знання, можуть використовувати їх у практичній діяльності, робити висновки, узагальнювати.
	11	Здобувачі з професійно-технічною освітою володіють гнучкими знаннями в рамках вимог освітніх програм, розумно їх використовують у різних ситуаціях, вміють знаходити інформацію та аналізувати її, ставити та вирішувати проблеми.
	12	Здобувачі професійно-технічної освіти мають систематичні, міцні знання в обсязі та вимогах освітніх програм, свідомо використовують їх у стандартних і нестандартних ситуаціях. Уміють самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати вивчений матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення.

При визначенні навчальних досягнень учнів в ЗПТО з професійної та практичної підготовки аналізуються:

– рівень професійних знань, необхідних для успішного виконання цієї роботи;

– рівень володіння прийомами і технологічними операціями, необхідними для успішного виконання цієї роботи;

– рівень самостійності учнів в ЗПТО в процесі організації праці та виконання навчально-виробничого чи контрольного завдання: за допомогою, консультативною допомогою майстра виробничого навчання (наставника виробничої практики, інструктора), або ж самостійно;

– характер виконання навчально-виробничого чи контрольного завдання (за типовим чи самостійно розробленим алгоритмом; у типовій, складній чи нестандартній ситуації);

– обсяг і правильність виконання навчально-виробничих або контрольних завдань; вміння користуватися різними видами технічної та конструкторсько-технологічної документації та розробляти її види;

– уміння застосовувати методи самоконтролю виробничих дій та методи контролю якості роботи;

– відповідність результату роботи вимогам кваліфікаційної характеристики обраної професії відповідного ступеня за поточний період навчання;

– рівень виконання поточних якісних і кількісних показників (норм виробітку, норм часу);

– уміння дотримуватись норм витрат матеріалів та інших ресурсів у процесі виконання робіт;

– характер помилок і можливість їх виправлення;

– рівень володіння основами професійної культури та здатність до продуктивної та творчої співпраці в колективі;

– вміння організувати робоче місце;

– рівень дотримання правил охорони праці.

Процедури, що забезпечують оцінювання навчальних досягнень учнів у ЗПТО, це поточний, тематичний, за навчальним модулем, проміжний та підсумковий контроль.

Поточний контроль включає поточне оцінювання учнів у ЗПТО з навчальних предметів загальнопрофесійної та професійно-теоретичної підготовки, яке визначається на основі усних та письмових відповідей, рівня виконання контрольної та домашніх завдань, лабораторно-практичних завдань та інших видів контролю, які не суперечать етичним і методичним нормам.

Поточні оцінки на уроці виробничого навчання визначаються за результатами виконання кожного навчально-виробничого завдання учнів у ЗПТО, а також за дотриманням правильності прийомів, організації та культури праці, використання обладнання, інструментів, пристосувань та дотримання вимог охорони праці.

Формами поточного оцінювання є індивідуальне, групове та фронтальне опитування; працювати з таблицями, графіками, діаграмами; працювати з кресленнями, інструкційно-технологічними картками; виконання різних видів письмових робіт, контрольних робіт; взаємоконтроль учнів у ЗПТО в парах і групах; самоконтроль тощо.

Тематичне оцінювання використовується при тематичному контролі навчальних досягнень учнів у ЗПТО після завершення розробки теми до РНП з навчальних предметів загальнопрофесійної, професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки. Тематичне оцінювання навчальних досягнень учнів забезпечує:

- усунення безсистемного оцінювання;
- підвищення об'єктивності оцінювання набутих компетентностей;
- індивідуальний та диференційований підхід до організації навчання;
- систематизація та узагальнення навчального матеріалу;
- концентрація уваги учнів на найважливіших аспектах змісту кожного предмета.

Навчальні досягнення учнів у ЗПТО з дисциплін теоретичної підготовки за семестр визначаються поточними та тематичними оцінками; з професійно-

практичної підготовки – на основі поточного та тематичного оцінювання та оцінювання контрольних робіт. Семестрова оцінка виставляється за умови проходження студентами встановлених тематичних атестацій.

Оцінювання за навчальним модулем здійснюється з дисциплін теоретичного та виробничого навчання після засвоєння учнем кожного навчального модуля.

Проміжне оцінювання проводиться в рамках проміжного контролю і включає семестровий контроль, річний підсумковий контроль, проміжну кваліфікаційну атестацію (кваліфікаційний іспит), самостійні завдання. Річні оцінки виставляються на основі семестрових академічних оцінок та заліків з навчальних дисциплін, передбачених робочим планом навчання.

Підсумкові оцінки з навчальних предметів виставляються на основі річних оцінок та атестацій. З предметів, що не підлягають атестації, підсумковими оцінками є річні. Оцінки за навчальні досягнення з професійної та практичної підготовки за рік виставляються на основі поточного та тематичного оцінювання та оцінювання контрольних робіт.

Вихідний контроль передбачає державну кваліфікаційну атестацію, яка включає:

- кваліфікаційну пробну роботу, що відповідає вимогам освітньої;
- кваліфікаційні характеристики закінченого відповідного рівня кваліфікації;
- державний кваліфікаційний іспит або захист дипломної роботи, проекту чи творчої роботи.

За результатами здобуття кожної професійної кваліфікації проводиться державна або проміжна (поетапна) кваліфікаційна атестація.

Строки проведення перевірочних робіт визначаються відповідним затвердженим графіком. Періодичність і форми проміжного та підсумкового контролю визначаються робочими навчальними планами.

Основними документами для обліку результатів поточного, тематичного, за навчальним модулем, проміжного контролю є журнали теоретичного та виробничого навчання встановленої форми.

Результати проміжної та державної кваліфікаційної атестації заносяться до протоколу встановленого зразка, потім до щоденника теоретичного і виробничого навчання та до зведених відомостей.

До атестації допускаються учні ЗПТО, які мають річну оцінку не нижче 4 балів з професійно-практичної підготовки та з усіх навчальних предметів (професійно-теоретичної, загальнопрофесійної підготовки тощо), які включені до додатка до диплома (атестата).

За результатами навчання випускники ЗПТО отримують документи про професійну (професійно-технічну) освіту, які наведені у додатку В.

Розглядаючи проблеми оцінювання в ЗПТО, можна прослідкувати, що загальною тенденцією оцінювання є завищений рівень балів за державне підсумкове оцінювання (ДПА) порівняно з результатами річного оцінювання. Так, у атестаті можуть бути виставлені оцінки, значно завищені порівняно з цим незалежним оцінюванням і навіть із власним річним (поточним) оцінюванням. Про це свідчать дані на рис. 3.1.

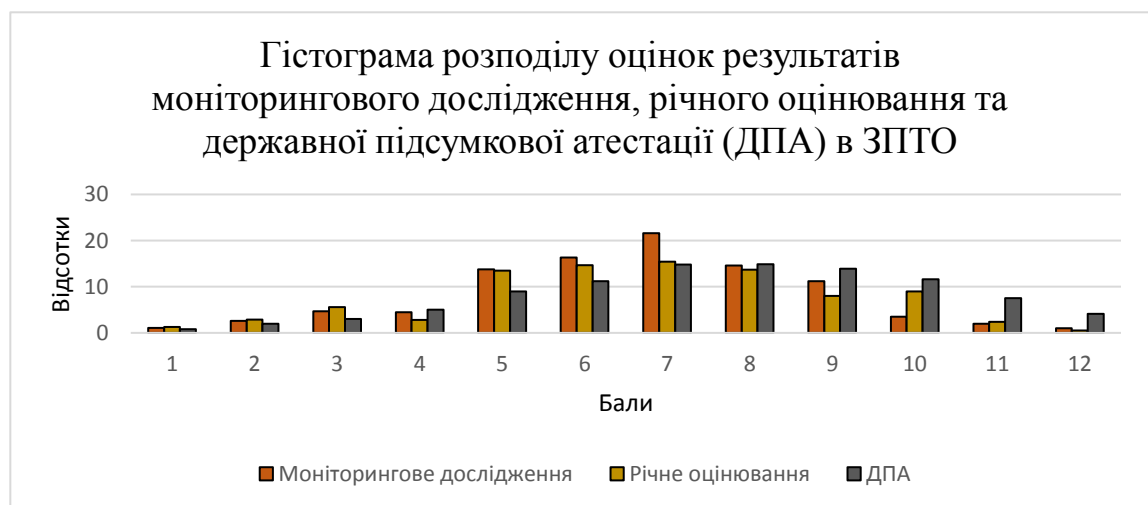

Рис. 3.1. Гістограма розподілу оцінок.

На гістограмі рис. 3.1 показано, як співвідносяться результати державної підсумкової атестації, річного оцінювання та моніторингового дослідження в ЗПТО. Як можна побачити з гістограми, розподіл балів річного оцінювання та державної підсумкової атестації (ДПА) досить суттєво відрізняється один від одного. Щодо цієї розбіжності в оцінці можна зробити кілька припущень:

– викладачі упереджено оцінювали результати освітньої діяльності учнів на кінець року, що говорить про суб'єктивне трактування критеріїв оцінювання та відсутність чіткої системи оцінювання на рівні освітнього закладу;

– результати державного підсумкового оцінювання не відображають реальний рівень навчальних досягнень учнів, що може бути зумовлено кількома факторами:

1. при складанні тестування не враховано складність завдань, тобто вони занадто легкі;
2. у запропонованих контрольних роботах державної підсумкової атестації завдання оптимально збалансовані за складністю, але розроблена шкала перерахунку вихідних балів у 12-бальну шкалу оцінювання є неправильною;
3. під час проведення державної підсумкової атестації мають місце систематичні порушення порядку проведення атестації на рівні освітнього закладу або суттєвий вплив окремих суб'єктивних факторів.

Висновки до третього розділу

Для системи професійно-технічної освіти України важливо розробити єдину концепцію оцінювання учнів, яка повинна враховувати важливі міжнародні рекомендації, рамки і стандарти, а також має вміщати в собі рекомендації щодо:

- основних елементів знань, вмінь та навичок учнів;

– ставлення до інформаційно-комунікаційних компетенцій (ІКТ) та їх використання;

– ціннісні орієнтації учнів, що пов'язані з пошуком та подальшим використанням інформації та даних, їх аналізом та оцінкою для навчальних і суспільних потреб.

Оцінювання навчальних досягнень учнів (ходу сформованості ІК-компетентності) мають здійснювати викладачі під час проведення поточної та підсумкової форм оцінювання. Так, на основі досвіду європейських країн пропонується проводити оцінювання індивідуальних досягнень учнів під час поточного та підсумкового оцінювання, а також під час здійснення ними проектної діяльності, створюючи портфоліо для кожного учня, яке дозволяє показувати навички та вміння, які вони продемонстрували протягом періоду спостереження.

Надзвичайно важливим в забезпеченні об'єктивного процесу оцінювання є підготовка та використання інструментів самооцінювання, коли учень здатний самостійно та критично оцінити власний прогрес в оволодінні новими технологіями під час створення, розвитку й оцінювання інформаційних джерел, засобів і власних результатів. Такий підхід дозволяє створити та підтримувати відповідальне та критичне ставлення учня до навчання.

До найбільш ефективних форм оцінювання учнів можна віднести взаємооцінювання, яке ґрунтується на ідеї конструктивізму. Даний вид оцінювання можна проводити шляхом організації дискусій, зворотного зв'язку, або ж за допомогою створення так званих експертних груп, що допомагає учням краще орієнтуватися в кінцевому варіанті його розробки та продумати шляхи для його вдосконалення. Таке оцінювання може відбуватися в групі, або ж онлайн, через віртуальні спільноти за підтримки та сприяння викладача.

Відкриті запитання – це важливий метод поточного оцінювання, що дозволяє учням стати активними отримувачами інформації.

Список використаних джерел до третього розділу

1. Балютіна К. Вимірник знань: стимул чи засіб гноблення? // Рідна школа. – 1999. – №9. – С. 45-47.
2. Барановська О. Сучасна модель оцінювання навчальних досягнень учнів: переваги і недоліки // Рідна школа. – 2000. – №7. – С. 47-48.
3. Біланюк Ю. Деякі проблеми уніфікації методів контролю та оцінювання рівня знань// Рідна школа. – 2001. – №5. – С. 27.
4. Буринська Н.М. До проблеми оцінного контролю// Педагогіка і психологія. – 2000. – №2. – С. 85-97.
5. Близнюк С.Л. Роль оцінки у вдосконаленні знань, умінь і навичок учнів. – К.: Знання, 1983. – 48 с.
6. Гуржій А. Методологія критеріїв оцінювання: зміст, проблеми та пріоритетні завдання// Освіта У країни. – 2000. – 1 лист. – №44-45. – С. 11.
7. Основні аспекти педагогіки профтехосвіти. Навчальний посібник / Нікуліна А. С., Молчанов В. М., Верченко Н. В., Торба Ю. І. – Донецьк: ДПО ІПП, 2006. – 296 с.
8. Методи, прийоми та засоби навчання в ПТНЗ та їх ефективність. Технологія особистісно-орієнтованого уроку. Педагогічна технологія модульного навчання професії: Монографія / Нікуліна А.С., Олійник В.В., Матвеев Г. П. та ін. – Донецьк: ДПО ІПП, 2001. – 75 с.
9. Морозов В.В. Педагогіка: Навч. посіб. / О.А. Пермяков, В.В. Морозов. – К.: Знання, 2006. – С. 71–80.
10. Нікуліна А.С., Торба Ю.І. Вдосконалення педагогічної майстерності майстра і викладача у процесі самоосвітньої роботи. Навчально-методичний посібник. – Донецьк: ДПО ІПП, 2003. – 128 с.
11. Пікельна В.С. Учитель ХХІ століття // Нива знань. – 1997. – С. 22-29.

12. Пінчук Т.О. Комплексно-цільова система діяльності педагогічного колективу із запобігання неуспішності учнів: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / АПН України; Ін-т педагогіки. – К., 1998. – 19 с.
13. Пономарьова Г.Ф. Словник-довідник з курсу педагогіки / Г.Ф. Пономарьова. – Х., 2004. – С. 126–146.
14. Торба Н. Г. Організація та управління виховним процесом професійно-технічного навчального закладу. Навчально-методичний посібник. – Донецьк: ДПО ІПП, 2003. – 44 с.
15. Рева Ю. Психолого-педагогічний вплив в оцінюванні особистості учня// Рідна школа. – 2000. – №12. – С. 25-27.
16. Семиченко В., Заслуженюк В. Проблема педагогічного оцінювання// Рідна школа. – 2001. – №7. – С. 3-9.
17. Сікорський П., Сік Орський С. До проблеми визначення критеріїв педагогічного оцінювання // Рідна школа. – 2001. – №8. – С. 3-8.
18. Сікорський П. До проблеми переходу на 12-бальну систему оцінювання// Рідна школа. – 2001. – №2. – С. 3-6.
19. Стельмашенко В.П. Організаційно-педагогічні засади управління якістю підготовки фахівців в коледжах України: Автореф. дис. ... канд. пед.наук: 13.00.01 / Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2001. – 23 с.
20. Ступарик Б.М. Національна школа: витоки, становлення: Навч.-метод. посібник. – К.: Ін-т змісту і методів навчання, 1998. – 33 с.
21. Технологія експертизи управління освітнім процесом у загальноосвітньому навчальному закладі: Наук.-метод. посібник / За ред. А.М. Єрмоли. – Харків: Пошук, 2000. – 260 с.
22. Управління національною освітою в умовах становлення і розвитку української державності: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції 28-30 жовт., 1998 р. / За ред. В.П. Андрущенко та ін. – К.: Правда Ярославичів, 1998. – 335 с.

ВИСНОВКИ

Провівши аналіз літератури з тематики роботи, та поспілкувавшись з викладачами ЗПТО, вдалося дійти висновку, що педагогічна оцінка відіграє важливу роль у формуванні та розвитку особистості учня, у його ставленні до освітньої діяльності, до інших людей і до самого себе. Невід’ємна складність процесу оцінювання полягає в тому, що, з одного боку, оцінка викладача повинна бути об’єктивною – чітко й точно показувати співвідношення досягнутих результатів навчання з тими, що передбачені державною програмою, а з іншого – справедливою до учня, враховувати працю, старанність і наполегливість, які він вклав у досягнутий результат.

Навіть досвід викладання не є гарантією уникнути труднощів. Це пов'язано з тим, що під час контролю знань немає єдиних загальноприйнятих цілей, які повинні бути досягнуті в результаті навчання. У закладах професійно-технічної освіти вони формулюються досить широко і часто трактуються викладачами по-різному: дати міцні знання з навчального курсу, сформувати логічне мислення, розвивати пізнавальну активність учнів тощо.

Іншим фактором, який має вплив на мотивацію оцінювання, є наявність різних об’єктів контролю. Для одних викладачів об’єктом оцінювання є фактично засвоєний учнями матеріал, для інших – уміння застосовувати знання на практиці, для третіх – уміння переносити знання для вирішення нових завдань.

Необхідно також визначити вплив психологічних факторів, загальну та спеціальну підготовку педагога, його принциповість і відповідальність, ступінь розуміння критеріїв оцінювання. Все це так чи інакше впливає на кінцевий результат. Особистісні якості викладача виявляються як у характері викладання, так і в перевірці й оцінюванні знань учнів.

В даній роботі було визначено та науково оформлено:

- принципи оцінювання знань, умінь, навичок учнів ЗПТО;
- критерії наукової розробки системи оцінювання навчальних досягнень учнів;
- надано прийоми та умови їх практичного застосування, обґрунтовано ступінь їх ефективності.

Відповідно до цього педагогічне оцінювання найефективніше впливатиме на діяльність ідей учнів за умови дотримання педагогом таких психолого-педагогічних умов:

- мотивація оцінки;
- забезпечення об'єктивності оцінювання;
- систематичне оцінювання;
- принцип заохочувальної оцінки.

Особливо важливою залишається умова індивідуального підходу до процесу оцінювання. Комплекс цих принципів, критеріїв і вимог, адекватно застосований у практичній діяльності викладача, створить реальні умови для досягнення кожним учнем успіхів в освітньому процесі.

ДОДАТКИ

Додаток А

Проект Закону України

Про професійну (професійно-технічну) освіту

Стаття 13. Оцінювання результатів навчання

1. Заклади професійної (професійно-технічної) освіти під час освітнього процесу здійснюють поточне та проміжне оцінювання результатів навчання.

2. Оцінювання та встановлення освітньої кваліфікації здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти здійснюється закладами професійної (професійно-технічної) освіти.

3. Оцінювання та встановлення професійної кваліфікації здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти здійснюється кваліфікаційними центрами або уповноваженими на це суб'єктами освітньої діяльності.

Додаток Б

Стан реалізації критеріїв оцінювання якості професійної освіти в закладах професійної освіти України

<i>Критерії</i>	<i>Зміст критеріїв</i>	<i>Першоджерело</i>
Розвиток усвідомлення й розуміння сучасного світу	Наявність інформації про інтегровані навчальні дисципліни у нормативній складовій кваліфікаційних програм підготовки студентів	https://mon.gov.ua/ua/news/usinovivni-interview-2017-01-26-liliya-grinevich-ministr-osviti-ta-nauki-kvalifikacziya-vchitelya-najbilshij-viklik-dlya-nas
Розвиток розуміння мистецтва й знання класичної літератури	Наявність інформації про інтегровані навчальні дисципліни з вивчення мистецтва й знання класичної літератури у варіативній складовій кваліфікаційних програм підготовки студентів	https://mon.gov.ua/ua/news/usinovivni-interview-2017-01-26-liliya-grinevich-ministr-osviti-ta-nauki-kvalifikacziya-vchitelya-najbilshij-viklik-dlya-nas
Затребуваність випускників ЗПО	Наявність інформації про галузі економічної діяльності, що потребують фахівців інтегрованих спеціальностей	http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1460-15
Якість інфраструктури ЗПО	Наявність інформації про умови, створенні для всебічного розвитку студентів	https://mon.gov.ua/ua/news/usinovivni-interview-2017-01-26-liliya-grinevich-ministr-osviti-ta-nauki-kvalifikacziya-vchitelya-najbilshij-viklik-dlya-nas

Стан матеріально-технічної бази ЗПО	Наявність інформації про умови забезпечення високоякісними майстернями та лабораторіями	https://mon.gov.ua/ua/news/usinovivni-interview-2017-01-26-liliya-grinevich-ministr-osviti-ta-nauki-kvalifikacziya-vchitelya-najbilshij-viklik-dlya-nas
Обсяги вкладень в професійну освіту	Наявність інформації про бюджетні та позабюджетні інвестиції, спрямовані на інтегровану професійну освіту	Закон України «Про бюджет України на 2018 рік»

Додаток В
Проект Закону України
Про професійну (професійно-технічну) освіту

Стаття 16. Документи про професійну (професійно-технічну) освіту

1. Після завершення навчання за освітньою програмою відповідного рівня професійної (професійно-технічної) освіти та на підставі оцінювання результатів навчання здобувачі освіти отримують такі документи про освіту:

сертифікат – отримують особи, які здобули частину компетентностей відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій, що визначені відповідним стандартом та пройшли процедуру присудження часткової кваліфікації.

свідоцтво кваліфікованого робітника – отримують здобувачі освіти, які успішно завершили відповідну освітню програму та здобули за результатом оцінювання освітню та професійну кваліфікацію другого рівня Національної рамки кваліфікацій;

диплом кваліфікованого робітника – отримують здобувачі освіти, які успішно завершили відповідну освітню програму, що відповідає рівню «кваліфікований робітник» і здобули за результатом оцінювання освітню та професійну кваліфікацію третього рівня Національної рамки кваліфікацій;

диплом робітника з виконання робіт високої кваліфікації – отримують здобувачі освіти, які успішно завершили відповідну освітню програму, що відповідає рівню «робітника з виконання робіт високої кваліфікації» і здобули за результатом оцінювання освітню та професійну кваліфікацію четвертого рівня Національної рамки кваліфікацій;

диплом фахівця – отримують здобувачі освіти, які успішно завершили відповідну освітню програму, що відповідає рівню “фахівець”, і здобули за результатом оцінювання освітню та професійну кваліфікацію п’ятого рівня Національної рамки кваліфікацій.

2. Заклад професійної (професійно-технічної) освіти має право видавати документи про професійну (професійно-технічну) освіту державного зразка тільки за акредитованими освітніми програмами.

3. За неакредитованими освітніми програмами заклад професійної (професійно-технічної) освіти має право видавати документ про професійну (професійно-технічну) освіту власного зразка.

4. Документи про професійну (професійно-технічну) освіту для здобувачів освіти, які навчалися за рахунок коштів державного або місцевого бюджету, виготовляються за рахунок коштів відповідних бюджетів.